

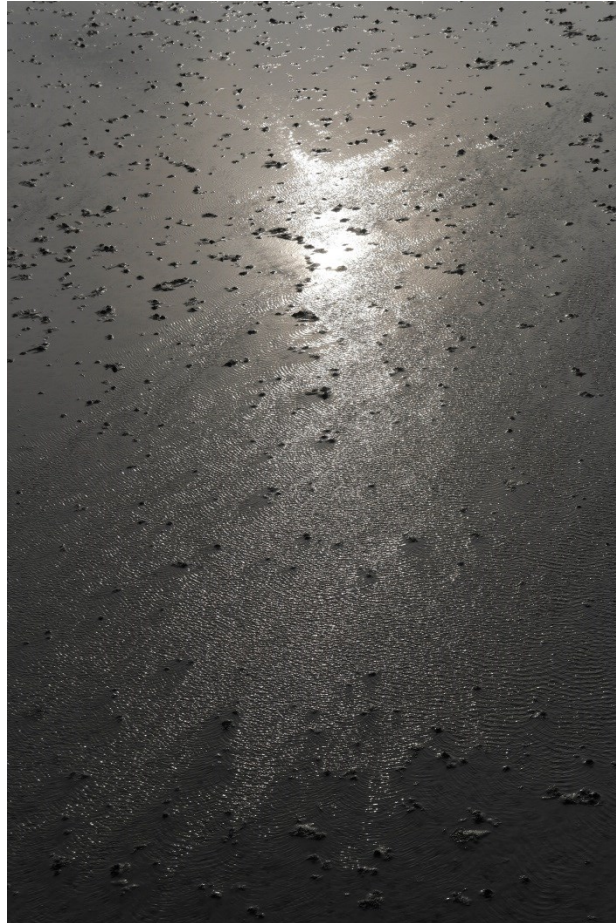
Engelsmanplaat en Rif , Monitor Natuur en Recreatie 2014

Verslag Wadwachten

Ron Mes eindreactie
Telgroep Engelsmanplaat
voor Staatsbosbeheer en SOVON Vogelonderzoek Nederland

Colofon

Verslag Wadwacht Engelsmanplaat en Rif 2014

Eindredactie, vormgeving en coördinatie verslag:

*Ron Mes, Telgroep Engelsmanplaat voor Staatsbosbeheer Ameland
December 2014, Leiderdorp.*

De analyse van de gegevens en het schrijven van de diverse paragrafen is gedaan door:

Plantengroei: Ron Mes, Jeroen van Wetten

Geomorfologie (bijlage): Ron Mes, Jeroen van Wetten, Rob Strietman

Broedvogels: Rob Strietman, Anneke Bouman

HVP-tellingen: Wout Bakker.

Overige vogelwaarnemingen (invoer waarneming.nl): Kees Olsthoorn

Zeehonden: Kees Olsthoorn, Ron Mes

Overige fauna (invoer waarneming.nl): Kees Olsthoorn

Monitoring menselijke activiteiten (+bijlage): Ron Mes

Incidenten: Ron Mes

Onduidelijkheid rond HVP's: Nico Jonker Marijke Schrier

Ervaring wadwachten/gastheerschap: Ron Mes

Vondst wrak: Jeroen van Wetten, Frans de Buijzer, Lammert Kwant, Ron Mes en Saskia Mulder

Coördinatie Telgroep zomer: Rob Strietman

Coördinatie Telgroep winter: Harry Smit

Coördinatie monitoring: Ron Mes

Tekstredactie TekstspEllen.nl

TekstspEllen

e-mail: vogelwachter.engelsmanplaat@gmail.com

Whatsapp: Telgroep Engelsmanplaat

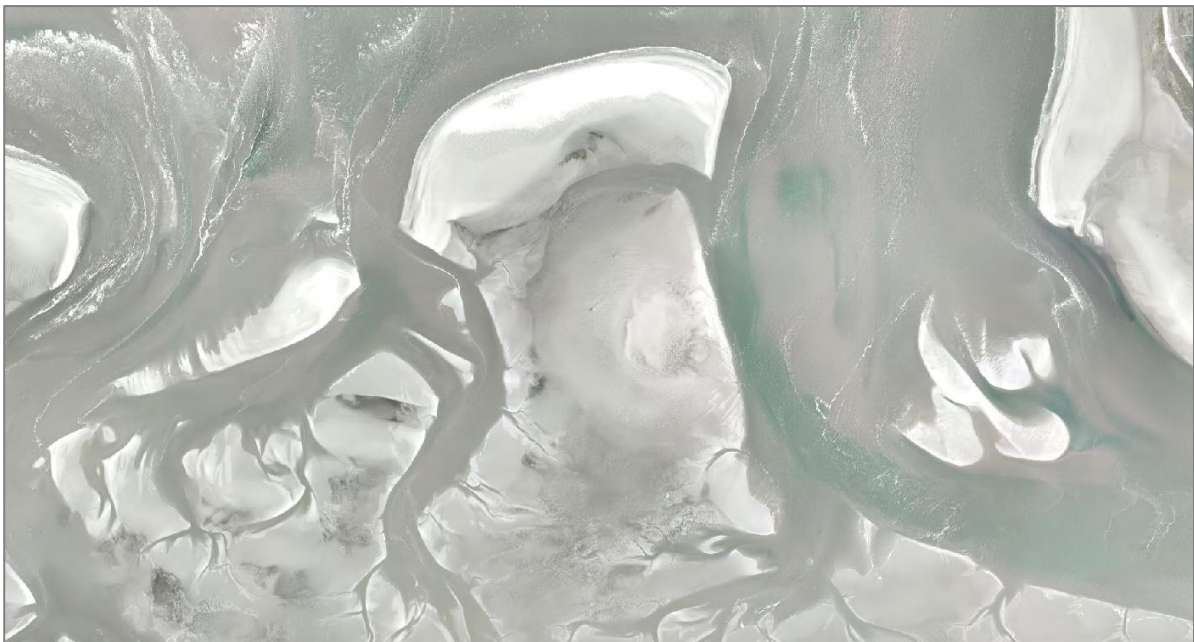
URL: <http://rq0.home.xs4all.nl> (wordt tzt aangepast)

Er is ook een doorlopend dagverslag dat alleen voor intern gebruik bestemd is.

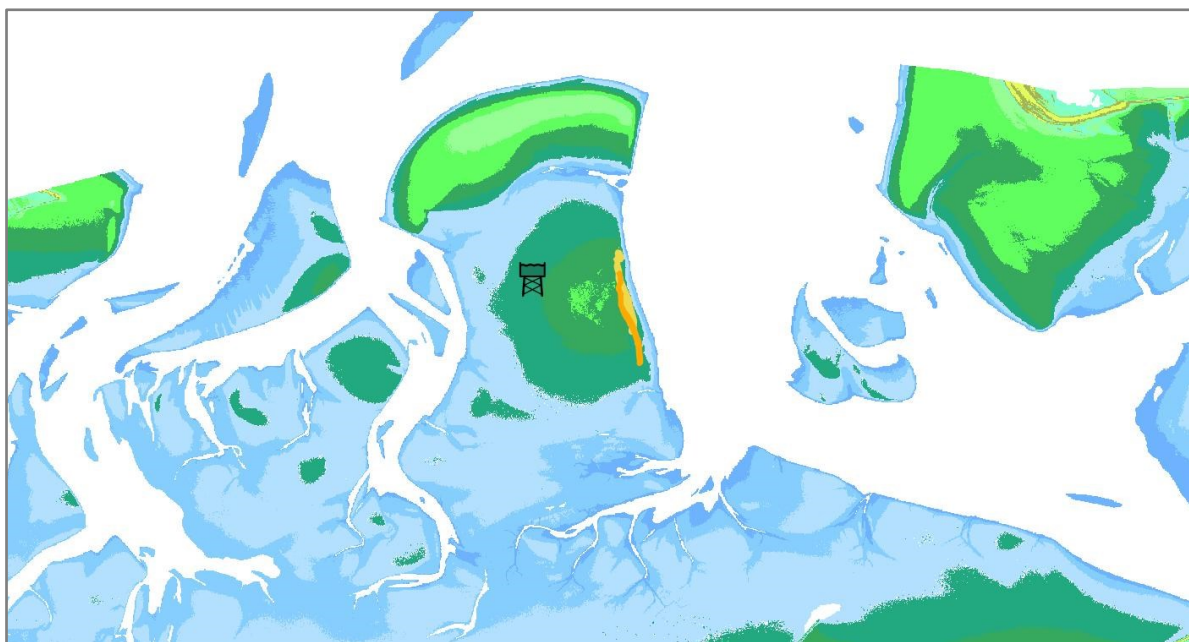
Inhoudsopgave

Colofon	2
Voorwoord	5
Samenvatting.....	7
Aanbevelingen.....	9
Inleiding	11
Dankwoord	11
Plantengroei en geomorfologische ontwikkeling.....	12
Plantengroei.....	12
Geomorfologie	15
Vogels: Broedvogels, Rif en Engelsmanplaat (Hiezel)	16
Inleiding	16
Beschrijving per soort.....	17
Broedvogelstand op Het Rif 2011-2014	18
Vogels: Hoogwatervluchtplaats-tellingen HVP's	19
Vogels: Overige vogelwaarnemingen.....	28
Zeehonden rond Engelsmanplaat en Rif ("Het Friese Gat")	29
Groeidend aantal zeehonden.....	31
Het Friese gat: circa 10% van Nederlandse populatie	32
West-Rif wordt belangrijker; Bultje van Glorie + Zuidplaatje constant	32
West-Rif en Artikel 20.....	32
Verstorings van zeehonden	32
Overige fauna	33
Monitoring van menselijke activiteiten 2014	34
Recreatiejachten	34
Wadlopers	35
Meer bezoekers van rondvaartboten: "het Werelderfgoedeffect"?	36
Kajakkers, windsurfers en kite-surfers.....	37
Honden en mensen in gesloten gebied	39
Beroepsschepen.....	40
Vliegtuigen, helikopters en straaljagers.....	40
RIB's	41
Incidenten in 2014: aantallen, veroorzakers, impact.....	42
De preventieve werking van de aanwezigheid van vogelwachters.....	43
Meer dan 97 % van bezoekers: geen verstoring	44
Incidenten per bezoekersgroep, aanbevelingen voor verbetering	44
Kite-surfers + kajakkers hoogste relatieve aandeel.	45
Zeiljachten, motorjachten en speedboten	45
Wadlopers	45
Rondvaartboten	45
Beroepsgroepen: vissers, onderzoekers, helikopters	45
HVP's: verstoring door onduidelijkheid, te vaak en onnodig	46
Overzicht van alle incidenten 2014.....	50
Monitoring op de Engelsmanplaat / Convenant vaarrecreatie / Gastheerschap ..	53
Vergelijking Wadwacht Engelsmanplaat - Oog voor het wad	53
Conclusies: Van incidenten naar effecten	53
Vondst van een Wrak op de Engelsmanplaat.....	54

Bijlage 1 Vogelwachters / wadwachters 2014	58
Bijlage 2 Menselijke activiteiten 2014; gegevens en methode.....	59
Bijlage 3 Tijdsbesteding wadwachten.....	60
Bijlage 4 Locatiekeuze observatie hut Engelsmanplaat.....	61
Bijlage 5 Overige vogelwaarnemingen Engelsmanplaat alfabetisch op soort (overgenomen van Waarneming.nl).....	65
Bijlage 6 Overige vogel waarnemingen RIF ten Noorden van Engelsmanplaat alfabetisch op soort (overgenomen van Waarneming.nl).....	71
Bijlage 7 Flessenpost van Hilde 10 jaar + antwoordfles	74

Figuur 1 Engelsmanplaat en Rif circa 2012 (bron PDOK)

Figuur 2 Hoogtekaart Waddenzee oost 2012 (bron: Geoservices RWS)

Voorwoord

Voor u ligt weer een prachtig verslag van de Telgroep Engelsmanplaat. Doordat er elk jaar weer een korte verslaglegging wordt gedaan, is deze reeks zeer uniek en waardevol. Het geeft een goed beeld van de ontwikkeling, zowel op het gebied van de natuur als van de recreatie in het gebied. Engelsmanplaat is een zeer dynamisch gebied waar de invloeden van de natuur enorm groot te noemen zijn.

Maar daarnaast ligt het in het Werelderfgoed de Waddenzee, wat met zich meebrengt dat er altijd met een vergrootglas naar gekeken wordt.

Het is bewonderingswaardig dat de Telgroep Engelsmanplaat al zo veel jaren vrijwilligerswerk verricht voor Staatsbosbeheer. Vrijwilligerswerk vergt tijd, energie en organisatie zowel van de vrijwilligers als van de coördinatoren, maar ook plezier. We moeten zorgen dat er een goede balans is en voor de toekomst gewaarborgd blijft. Want zonder de inzet van de telgroep zal het unieke karakter van de Engelsmanplaat veel minder aandacht hebben gekregen.

De rol van de groep is op de plaat ook langzaam aan het veranderen. In het begin lag de nadruk vooral op de monitoring van de vogels, terwijl nu ook de vegetatie, de morfologische veranderingen en de gastheerrol veel groter is geworden. Dit alles valt en staat met een goede registratie. Dat houdt in dat de faciliteiten ook voldoende moeten zijn. We werken nog steeds aan het optimaliseren daarvan en dat kan alleen maar bewerkstelligd worden, als we de juiste communicatielijnen blijven gebruiken en blijven samenwerken. Want het reilen en zeilen van de groep wordt niet alleen mogelijk gemaakt door de coördinatoren maar ook door Staatsbosbeheer, SOVON, vuurtoren Schiermonnikoog en de bemanning van MS de Krukkel (ministerie van EZ).

Komend jaar zal het project 'Rust voor Vogels Ruimte voor Mensen' ook meer gestalte krijgen, een project dat mede mogelijk is gemaakt door een bijdrage van het Waddenfonds. Vogelbescherming realiseert dit project in nauwe samenwerking met Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, it Fryske Gea, Landschap Noord-Holland en Groninger Landschap. De komende jaren wil de VBN de omstandigheden voor broedende, rustende en foeragerende vogels in het wadengebied sterk verbeteren. Tegelijkertijd wordt het kijken naar vogels sterk gestimuleerd. Daarvoor is het project 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' gestart. Het doel is enerzijds meer rust creëren voor vogels door nieuwe broedplaatsen en hoogwatervluchtplaatsen in te richten. Anderzijds wil het project bezoekers meer van de wadvogels laten genieten door natuurbeleving dichterbij te brengen. Dit kan op vele manieren bewerkstelligd worden. Engelsmanplaat is ook een onderdeel van dit project. De huidige 'hut' is niet langer geschikt voor geleiding, informatievoorziening, garanderen van rust voor broedkolonies en zeehonden en continuering van telgegevens. Om een bijdrage te kunnen leveren aan de doelen van 'Rust voor Vogels, Ruimte

voor Mensen' zal deze hut worden aangepast, zodat rust voor overtuigende en broedende vogels wordt gewaarborgd, de informatievoorziening kan worden verbeterd en monitoring kan worden voortgezet (o.a. in het belang van het Convenant Vaarrecreatie Waddenzee). We hopen na het seizoen van 2015 te starten met de bouw van de nieuwe hut, daarbij de veiligheid, duurzaamheid en bereikbaarheid in acht nemend.

Kortom nieuwe kansen, nieuwe uitdagingen om het werk van de telgroep nog vele jaren voort te zetten om deze prachtige natuur te koesteren en te beschermen!

Veel leesplezier!

Marjan Veenendaal

Staatsbosbeheer Ameland

Samenvatting

Natuur

In 2014 herbergden de Engelsmanplaat en Het Rif weer een groot aantal wadvogels met tijdens de nazomer een maximum van meer dan 70.000 vogels. De broedkolonie op Het Rif van Visdieven (272), Noordse sterns (68) en Dwergsterns (65) was in jaren niet zo groot. Van een groot deel van de Visdieven en Noordse sterns zijn jongen uitgevlogen, bij de Dwergsterns is dat aannemelijk maar minder duidelijk.

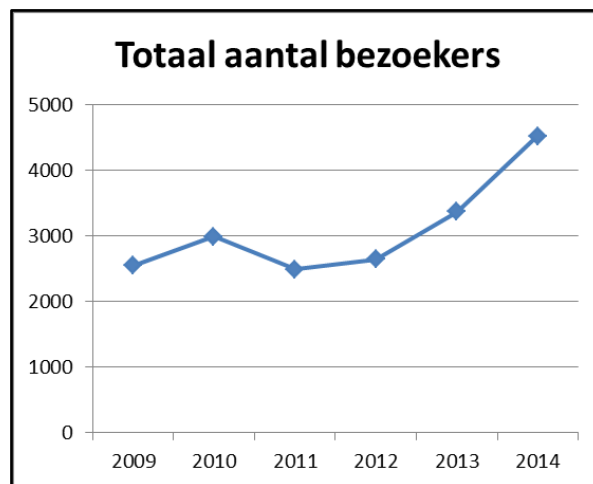
Het aantal (gewone) zeehonden is - geheel in lijn met de ontwikkeling in de gehele Waddenzee – verder gestegen tot (maximaal) circa 700. Een steeds groter deel daarvan kiest als rustplaats West-Rif (max.) 286.

De perspectieven voor de toekomst zijn goed; naar verwachting wordt Het Rif steeds hoger en gaat het in de toekomst de rol van de Engelsmanplaat uit de zestiger en zeventiger jaren van de vorige eeuw overnemen.

Begin augustus verbleven op de Engelsmanplaat gedurende enkele weken een groep Reuzensterms (tot ruim 20). De Engelsmanplaat vormde daarmee voor deze doortrekkers de grootste slaappleats in Nederland én bij zout water.

De mensen

Het aantal bezoekers is in twee jaar tijd sterk gegroeid van 2500 á 3000 naar ruim 4500. Die mensen komen van jachten, rondvaartboten en wadlopers. Dit is een stijging van ruim 70% in twee jaar. Is dit een “Werelderfgoed-effect”, meer recreanten door alle publiciteit? Kajakkers en surfers vormen een kleine groep, maar hun aantal stijgt nu al jaren achtereen.

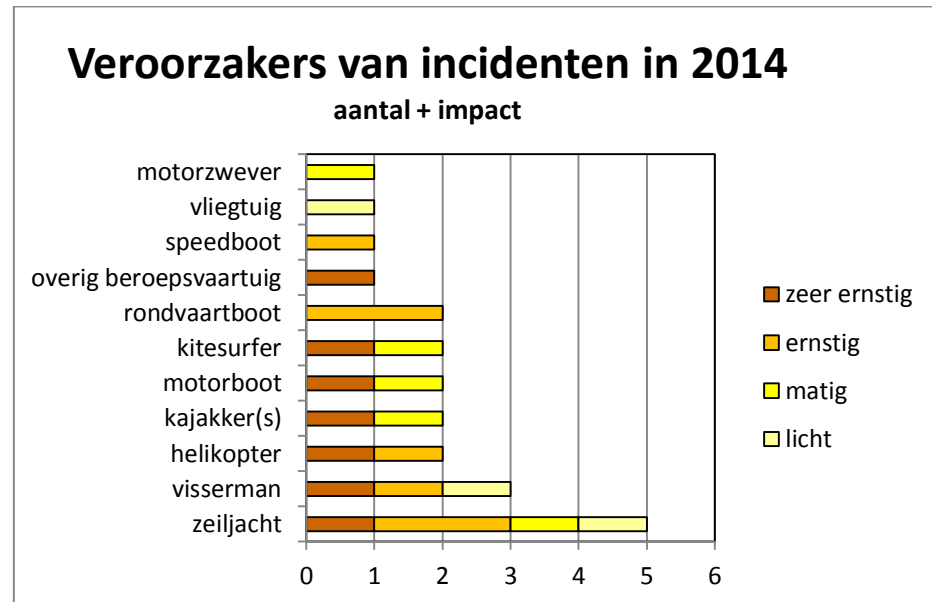
Bij veel bezoekers heerst onduidelijkheid over de toegankelijkheid van het gebied, vooral van de HVP (hoogwatervluchtplaats) op de Engelsmanplaat. Als de vogels in de periode 3 uur voor tot 3 uur na HW bijeenkomen, mogen zij niet op hun rustplaats verstoord worden (FF-wet). Dat gebeurt nu uit onwetendheid te vaak en onnodig wél. Het is gewenst dat de voorlichting en de zeekaarten hierover meer duidelijkheid scheppen.

Gezien deze hoge aantallen bezoekers is er maar een laag aantal incidenten. Van alle bezoekers veroorzaakt slechts (0)-1-3% van de mensen een incident.

Zeiljachten en kajakkers zijn (gezien hun aandeel de relatieve) veroorzaker-toppers.

Preventieve werking van vogelwachters

Bij vergelijking met recreatie-monitoring elders op het wad valt op dat er rond Engelsmanplaat *relatief* weinig gebeurt. Naar onze interpretatie toont dit de preventieve werking van de aanwezigheid van vogelwachters met telescopen die alles zien.

Op de Engelsmanplaat is een wrak van een houten schip bloot gespoeld.

Aanbevelingen

Meer duidelijkheid over HVP's ("met STIP")

Schep meer duidelijkheid over HVP's. Wáár liggen ze? Maak een HVP-kaart voor de Waddenzee waar alle hoge platen die als HVP fungeren, op staan vermeld. Verspreid en ontsluit die kaart. Maak de regelgeving rond HVP expliciet duidelijk. Verstoring van HVP treedt op 3 uur voor tot 3 uur na HW, dus alleen toegang rond Laagwater!

Artikel 20 begrenzing

Om verstoring van de zeehonden op de rustplaats West-Rif én de vogels op hoogwatervluchtplaats tegen te gaan wordt aanbevolen Het Rif volledig op te nemen binnen de dynamische zonering van artikel 20 gebied. Dus ook West-Rif.

Betonning Nieuwe en Oude Smeriggat

De betonde vaargeul van het **Nieuwe Smeriggat** loopt nu pal langs de honderden zeehonden op West-Rif. Bezien zou kunnen worden of verlegging naar een nevengeul mogelijk is.

Betonning in **Oude Smeriggat** met meerdere gele boeien om artikel 20 gebied aan te duiden bij voorbeeld Oost, West en Zuid (OSG). Daardoor wordt onduidelijkheid of de mensen nu wel of niet tussen de bebording lopen voorkomen. Deze gele tonnen zijn een handreiking naar de waterrecreatie (toegang tot veilig oppertje).

Monitoring-methodologie

Registratie aanpassen van:

- Rondvaartboten en hun bezoekers.
- RIB's: aanwezigheid / passeren / bezoekers aan wal.
- Waarneming.nl gebruiken als standaard systeem voor alle losse waarnemingen (vogels, zoogdieren (bruinvissen), dood vondsten, vissen, schelpen, kwallen, etc).
- Eind juli / begin augustus systematisch slaapplaatstellingen van sterns doen (alle sternsoorten, incl. reuzensterms, dwergsterms).
- HVP en zeehonden-tellingen minimaal wekelijks, zo mogelijk intensiever.
- Plantengroei monitoren door middel van remote sensing (indien mogelijk).

Kite-surfers

Het Noordzeestrand van Schiermonnikoog is vrij voor surfers, maar de Waddenzee niet! Hoe benader je deze groep? Via voorlichtingspanelen die hufferproef zijn?

Hoek van de Bant is formeel surfgebied; ook daar is voorlichting gewenst. Wie doet dat en plaatst bijvoorbeeld informatieborden?

Kajakkers

Tochtplanning van kajakkers dient rekening te houden met de aanwezigheid van HVP's, want verstoring van HVP's is wettelijk niet toegestaan.

Organisatoren van kajaktochten dienen beter te anticiperen op slechte weersomstandigheden. Geen onverantwoorde tochtplanning met het vogelwachtershuisje als noodvoorziening.

Rondvaartboten

Rondvaarten en zeehondentochten mogen niet aanlanden op de Hiezel (Engelsmanplaat-oost) of Rif tijdens hoogwaterperiode, omdat dit niet mogelijk is zonder verstoring van rustende wadvogels (de FF-wet verbiedt dit). Aanlanden kan dus ook voor deze categorie niet in zijn algemeenheid als "bestaand gebruik" bestempeld worden. Aangegeven kan worden dat dit alleen rond laagwater kan, dat wil zeggen 50% van de tijd wel. In het concept-beheerplan Natura2000 staat dit niet duidelijk aangegeven.

Folders en hun verspreiding

Folders op maat voor Engelsmanplaat / Rif.
Jaarlijks updaten met recente informatie (versie 2007 als basis gebruiken)
Folders bij havenmeesters op de balie leggen. Ook via Nautin beschikbaar stellen en gericht rondmailen.
De periode van bevallen van de zeehonden kan nog duidelijker naar voren worden gebracht in de communicatie(-middelen): niet storen!

Actueel nieuws

Doe meer met actueel NIEUWS.
Snelle doorstroming organiseren van de Telgroep via Staatsbosbeheer-Ameland naar extern (Kajackers, Wadvvaarders, Toerzeilers, Nautin).
Vindbaarheid van Engelsmanplaat op Staatsbosbeheer website versterken.

Regelgeving garnalen vissers en hardervissers

Ook beroepsvissers zijn gebonden aan regels. Goede instructie geven aan wadvwachters over gebruikers zoals hardervisser en garnalenvisser en wat zij wel en niet mogen volgens hun vergunningen (zie bestaand gebruik in Natura2000 concept beheersplan). Met name verstoring rustende vogels op HVP en rustende zeehonden.

Regelgeving RIB's

Snel varen in de Zoutkamperlaag is toegestaan. In de vergunning voor de rondvaarten met RIB's zouden expliciete voorwaarden t.a.v. afstand houden ten opzichte van HVP's in periode rond hoogwater (verstoringrisico) kunnen worden opgenomen.

Inleiding

Ook in 2014 verzorgde de Telgroep Engelsmanplaat weer met veel plezier de bemanning (m/v) van de observatiehut op de Engelsmanplaat en verzorgden de leden van de Telgroep de monitoring van mens en natuur. Zij zijn vogelwachter / wadwacht / gastheer namens Staatsbosbeheer.

De monitoring wordt uitgevoerd door een groep van vrijwilligers. Van de vrijwilligers wordt verwacht dat zij als gastheer optreden voor de honderden bezoekers van dit natuurgebied en goede voorlichting kunnen geven over alle ins en outs van dit gebied. De monitoring omvat tellingen tijdens van hoogwater van tienduizenden wadvogels, de broedkolonie van sterns op Het Rif, recreatiejachten, wadlopers en andere activiteiten. Door het geven van voorlichting bevorderen de wadwachten verantwoord gedrag van bezoekers en gebruikers. Slechts incidenteel is het nodig dat de wadwachten optreden als de ogen en oren van de handhaving. Ook verlenen zij hulp in noodgevallen.

Dankwoord

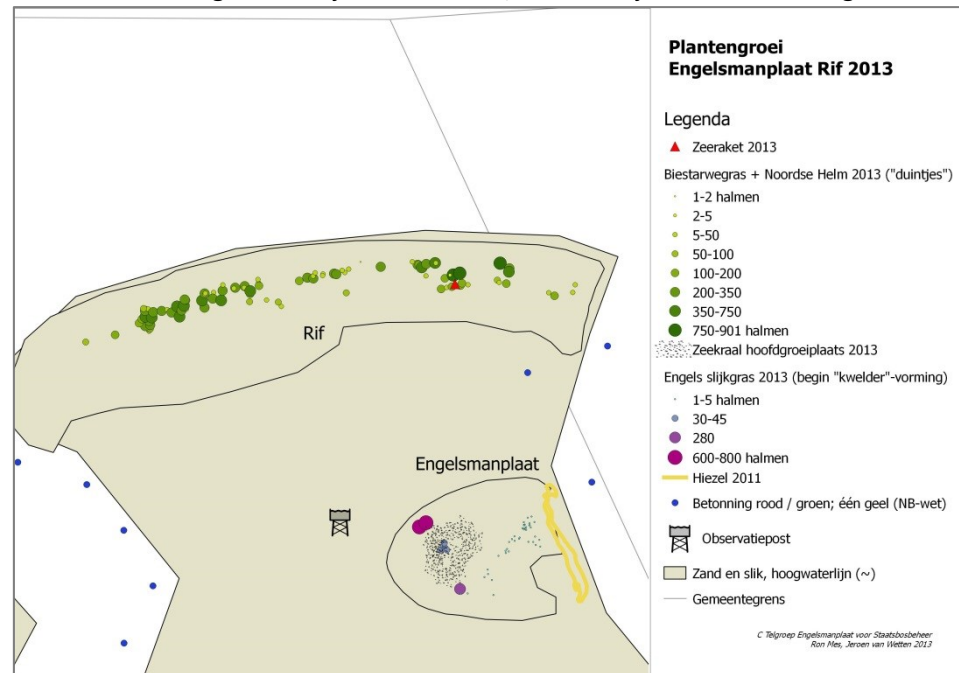
De coördinatie van de wadwachten bij Staatsbosbeheer Ameland was in de goede handen van Piet Visser en Marjan Veenendaal. De regelmatige ravitaillering met mensen, water en gas en de juridische bijscholing werd weer goed verzorgd door de bemanning van de MS Krukel, de Waddenunit van het Ministerie van Economische Zaken: Arjen Dijkstra, Bert Meerstra en Chris Feenstra. Voor de begeleiding van de wadloper-wadwachters gaat onze dank naar de Kustwacht Schiermonnikoog, het wakend (Schiermonnikoog). Voor de registratie van HVP-tellingen en losse waarnemingen is dankbaar gebruik gemaakt van SOVON en waarneming.nl.

Plantengroei en geomorfologische ontwikkeling

Plantengroei

Door slechte weersomstandigheden tijdens bezoeken in de nazomer / herfst (na het broedseizoen) was het dit jaar niet mogelijk om voldoende dekkende informatie te verzamelen over de plantengroei ("duintjes") van Het Rif.

Monitoring via remote sensing is misschien een betere methode dan het handmatig inmeten met GPS. Ter illustratie wordt de kaart van 2013 opnieuw opgenomen. Mogelijk zijn er in 2014 aan de westzijde en aan de noordoostzijde enkele van de hogere duintjes verdwenen, maar er zijn wel veel zaailingen.

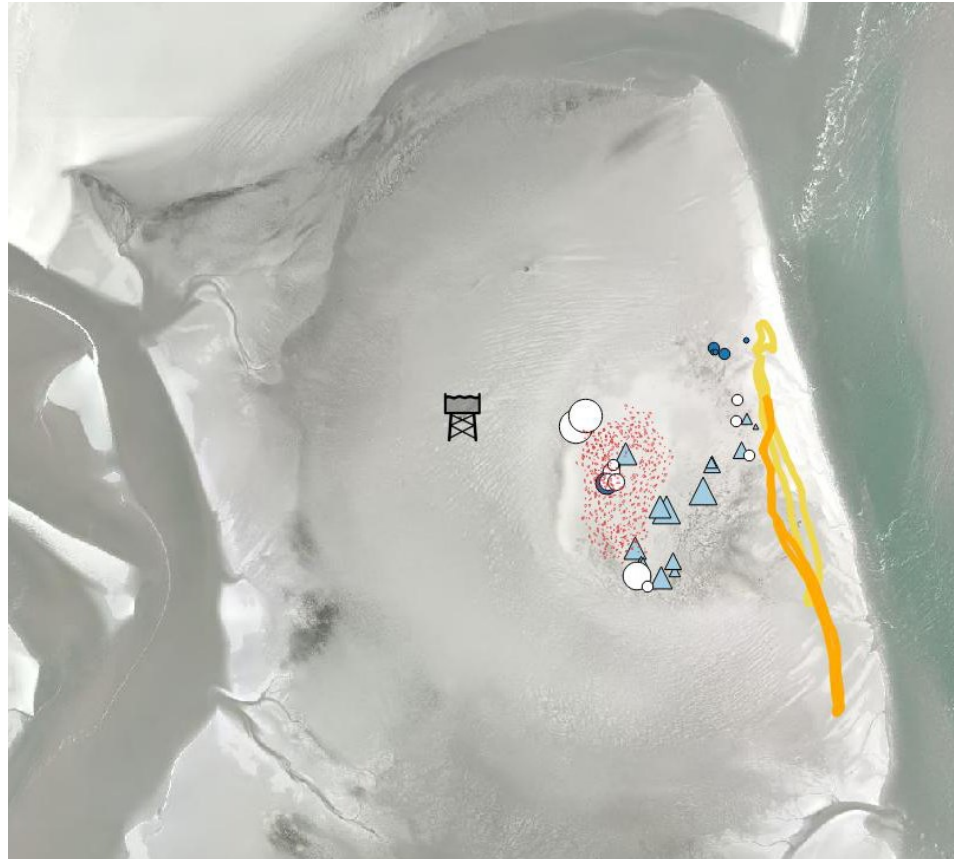

Figuur 3 Plantengroei in 2013.

Figuur 4 November 2014: Op het midden / westen van Het Rif staan maar enkele duintjes maar ook honderden zaailingen van Biestarwegras.

De primaire kweldervorming op de Engelsmanplaat zelf is wel gemonitord. De opkomst van Engels Slijkgras van de afgelopen jaren is door de drie stormen van 2013/2014 tot staan gebracht. De grote, meerjarige pollen van 2013 zijn volledig verdwenen. Op het hoogste punt van de Engelsmanplaat blijft op vrijwel dezelfde plaats Langarige zeekraal opkomen. Hier is geen sprake van erosie, maar een min of meer stabiele situatie (of héél trage ophoging) met fijn slib. De opslibbing wordt bevorderd door een glibberige laag “biobouwers” (diatomeeën, algen en bacteriën).

Figuur 5 Langarige zeekraal (2013: rode stippels en 2014 driehoeken) en Engels slijkgras 2013 (rond, wit) en 2014 (rond, blauw). De grotere groeiplaatsen van slijkgras uit 2013 zijn alle op één na - weg gevaagd door de stormen. Hiezel 2014 is donkergeel, 2011 lichtgeel. Schaal 1:20.000.

Figuur 6 Ook in 2014 weer tientallen Langarige zeekraal planten op de Engelsmanplaat.

Figuur 7 Het tellen van zeekraal plantjes.

Figuur 8 Een glibberige laag van diatomeeën, algen en bacteriën zorgt als "biobouwers" voor geleidelijke ophoging.

Figuur 9 Een dunne en kwetsbare laag "biobouwers".

Geomorfologie

Voor een schets van de geomorfologische ontwikkelingen nu en in de nabije toekomst wordt verwezen naar bijlage 4 (Locatiekeuze observatiehut Engelsmanplaat).

De verwachte bodemdaling door gaswinning strekt zich uit tot het wad ten zuiden van de Engelsmanplaat (bron: www.NAM.nl), niet tot de Engelsmanplaat zelf.

Vogels: Broedvogels, Rif en Engelsmanplaat (Hiezel)

Inleiding

Algemeen

Het broedseizoen 2014 mag een goed seizoen genoemd worden, zowel wat betreft de aantallen als het broedresultaat. Ook dit jaar is er een vondst van een nest van een Eidereend met 3 eieren. Zoals in veel andere jaren wordt een groot deel van het seizoen een paartje Strandplevier waargenomen en de broedparen Scholekster lijken ook redelijk vast.

De belangrijkste broedvogels in het gebied zijn 3 soorten sterns, Noordse Stern, Visdief en Dwergstern. De kolonie bevindt zich op Het Rif en strekt zich ongeveer 2 kilometer uit van oost naar west op losse, lage duintjes en enkele "duincomplexen", waarvan sommige 1 meter hoog. De kolonie is gemengd, de Visdief zit in het midden en de Noordse sterns meer aan de randen. De Dwergsterns zitten grotendeels op het oostelijke gedeelte tegen de hoogwaterlijn.

Er is op 23 mei een integrale nestentelling gedaan. Met 10 personen is het gebied doorkruist. De onderlinge getalsverhouding tussen Noordse stern en Visdief is geschat op grond van observaties vanaf de rand van de kolonie. Voor de Strandplevier en de Scholekster is de telling gebaseerd op nestvondsten of territoriumgedrag binnen de datumgrenzen. De beschreven telmethode is gebaseerd op de richtlijnen zoals door het SOVON geformuleerd (van Dijk A.J. 1993). Het betreden van de kolonie is tot het minimum van de SOVON-vereisten beperkt om het broeden zo min mogelijk te verstoren.

Bij het verslag per soort worden aantallen broedgevallen en broedcode genoemd. Voor zover bekend worden per soort ook de broedresultaten gegeven. Er is een aantal overstromingen geweest tijdens springtij en harde wind (16 juni en 9 augustus) waarna er hervestigingen plaatsvonden, mogelijk afkomstig van elders.

Broedpogingen op de Hiezel (Engelsmanplaat oost)

De hoogte van de Hiezel maakt de daar gedane broedpogingen niet effectief. Een enkele volhoudende Scholekster en een losse stern doen elk jaar een poging. Daarnaast is het aantal bezoekers zodanig hoog dat er praktisch dagelijks verstoring is.

Verstoring

In het algemeen kan gezegd worden dat het deel van Het Rif waar gebroed wordt, kwetsbaar is voor verstoring. Grofweg tussen eind april als er grote groepen sterns op doortrek tijdelijk verblijven en daarna in de vestigings- en broedperiode. Globaal eind augustus - afhankelijk van de hervestigingen – zijn de vogels uitgebroed. De tweedejaars sterns die hier geboren zijn, doen soms wat later in het seizoen weinig succesvolle broedpogingen. Het is voor hun terugkeer het jaar daarop van belang dat zij dit ongestoord af kunnen maken. Het is daarom aan te bevelen dat het kolonieterrein tot half september gesloten blijft.

Rode lijstsoorten

Van de 6 gevonden soorten zijn er 3 die op de rode lijst voorkomen. De laatste rode lijst dateert van 2004; deze wordt elke 10 jaar aangepast. **Visdief** staat beschreven als Kwetsbare soort (KW). **Dwergstern** is een Kwetsbare soort (KW). Uit gegevens van het SOVON blijkt dat de populatie die dit jaar op Het Rif heeft gebroed ongeveer 10 tot 13 % van de totale broedvogels binnen Nederland is (Hustings F., et al. 2004). De **Strandplevier** valt onder de Bedreigde soorten (BE).

Beschrijving per soort

Achter soortnaam staat tussen haakjes het **aantal broedgevallen** en de **broedcode** zoals door SOVON in de handleiding beschreven. Zonder nadere aanduiding gaat het om broedgevallen op Het Rif. De broedcodes zijn:

- code 3: “waarneming tussen de datumgrenzen van een paar in een geschikt broedbiotoop”;
- code 15: “nest met eieren”;
- code 16: “nest met jongen gezien” of “de jongen in het nest gehoord”.

Eidereend (1 broedgeval, code 15)

Voor het tweede opvolgende jaar is er een nest met verspreid liggende eieren gevonden op Het Rif, op 13 juni tijdens rondgang in de kolonie. Vorig jaar werd er een nest met 1 ei gevonden in de laatste week van mei. Er is geen opvolging gezien, aangenomen wordt dat het nest weggespoeld of verlaten is.

Scholekster (Rif: 4 broedgevallen, code 15; Hiezel: 1 broedgeval, code 16)

Het Rif

Op 6 mei wordt voor de eerste maal de aanwezigheid van vijf Scholeksters binnen het broedgebied genoteerd, waarvan 1 paar op het Oost-Rif. Op 8 mei worden deze teruggezien. Op 17 mei wordt er zowel aan de oostkant als aan de westkant van Het Rif een paar waargenomen. Tijdens de integrale nestentelling op 23 mei zijn er op Het Rif 4 nesten geteld, 3 oostelijk en 1 westelijk nest. Dit komt overeen met de tellingen uit voorgaande jaren. Op 14 juni wordt er een nieuw nest gevonden, deze nemen we niet mee in de telling in verband met de mogelijkheid van een hervestiging. Gerekend vanaf 23 mei zouden de jongen vliegvlug geweest kunnen zijn voor de storm van 9 augustus. Er zijn geen jongen waargenomen.

Hiezel

Op de Hiezel wordt 1 nest gevonden en worden ook jongen gezien die hoogstwaarschijnlijk een hoge waterstand niet overleefd hebben.

Strandplevier (1 broedgeval, code 3)

Het Rif

De laatste jaren wordt een enkel paar binnen de datumgrenzen gezien. Tijdens de integrale nestentelling van 23 mei worden twee Strandplevieren gezien in de aanspoelzone in het kolonieterrein aan de westkant van Het Rif, met territoriumgedrag. Het hoge tij van 16 juni heeft een deel van het West-Rif overspoeld. Er zijn na die datum geen waarnemingen meer geweest, aangenomen wordt dat het eventuele nest is weggespoeld.

Hiezel

Ook op de Hiezel wordt regelmatig een paar waargenomen, weliswaar binnen de datumgrenzen, maar zonder territoriaal gedrag.

Noordse Stern (68 broedgevallen, code 16)

De Noordse stern zit aan de randen van de sternkolonie. Tijdens de integrale nestentelling van 23 mei zijn totaal 340 nesten gevonden. Bij observatie vanaf de randen van de kolonie is de percentuele verdeling 25-75 Noordse Stern versus Visdief gevonden. Met hoogwater op 16 juni zijn er tientallen nesten weggespoeld. De storm van 9 augustus overspoelde Het Rif grotendeels. Bij inspectie op 11 augustus vinden we in de overgebleven duincomplexen honderden juveniele sterns. We kunnen voorzichtig concluderen dat een (groot) deel van de Noordse Sterns is uitgevlogen.

Visdief (272 broedgevallen , code 16)

Tijdens de integrale nestentelling op 23 mei hebben we op Het Rif 340 nesten Noordse stern/Visdief geteld, waarvan 272 paar als Visdief zijn benoemd (zie Noordse stern). Dit is een opmerkelijk aantal, omdat in de voorgaande jaren de Noordse stern de boventoon voerde. Toch is het niet ongebruikelijk dat er dergelijke vestigingen van de Visdief plaatsvinden. Met hoog water op 16 juni zijn er tientallen nesten weggespoeld. De storm van 9 augustus overspoelde Het Rif grotendeels. Bij inspectie op 11 augustus vinden we in de overgebleven duincomplexen honderden juveniele sterns. We kunnen voorzichtig concluderen dat een (groot) deel van de Visdieven is uitgevlogen.

Dwergstern (65 broedgevallen , code 16)

Op 3 mei is de eerste waarneming van Dwergsterns op het Oost-Rif. In de loop van mei neemt het aantal toe. Tijdens de integrale telling van 23 mei zijn er 65 nesten geteld, 50 daarvan liggen op de kop van het Oost-Rif. Na de storm van 9 augustus worden op 11 augustus veel jonge sterns gezien in de overgebleven duinpollen. Er worden geen jonge Dwergsterns gezien, wel alarmerende adulte Dwergsterns. Gezien de datum van de integrale telling en de relatief rustige tijd tot 9 augustus lijkt het aannemelijk dat er jongen groot zijn geworden.

Grote Stern (2 broedgevallen , code 3)

Er zijn een aantal paren binnen de kolonie waargenomen, met alarmerend gedrag. Er zijn geen broedpogingen gezien. Regelmatig komen Grote Sterns met vliegvlugge jongen van elders om te fourageren. Tijdens de doortrek begin mei en midden augustus is er veel slaaptrek van Grote Stern op het Oost-Rif.

Broedvogelstand op Het Rif 2011-2014

In de periode 1998 tot 2004 zijn er broedvogels aanwezig geweest voornamelijk op Het Rif. In de jaren 2004 en 2010 zijn er ook sterns aanwezig geweest, waaronder alarmerende. Vanaf 2011 is er weer kolonievorming en worden er nesten gevonden.

Het Rif	2011	2012	2013	2014
Eidereend			1	1
Scholekster		4	4	4
Strandplevier		1	-	1
Noordse stern	23	67	70	68
Visdief	23	22	3	272
Dwergstern	23	41	32	65
Grote stern	?	?	?	2

Literatuur broedvogels

Van Dijk A.J. 1993.

Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen

Hustings F., Borggreve C., van Turnhout C. & Thissen J. 2004.

Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels volgens Nederlandse en IUCN-criteria.

SOVON-onderzoeksrapport 2004/13. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Figuur 10 Broedende sterns op duintje

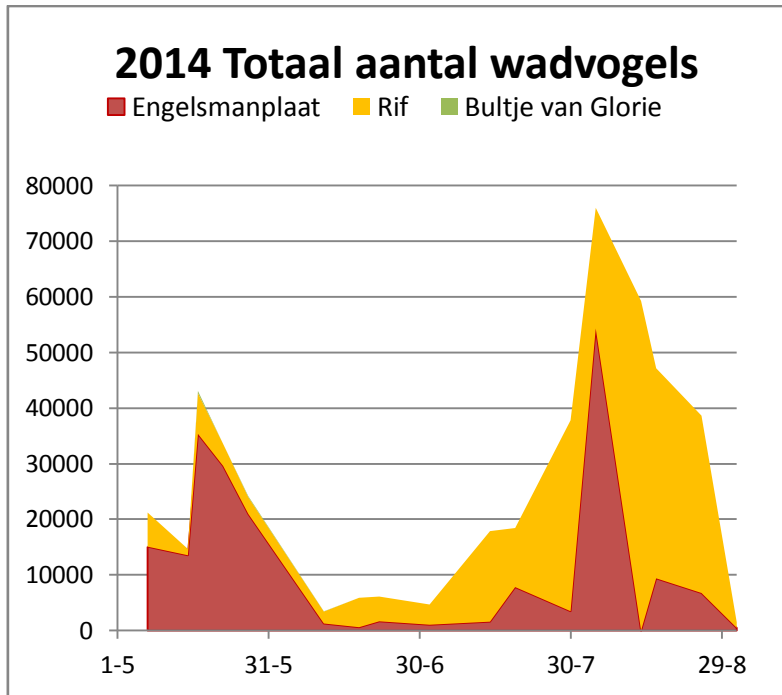
Vogels: Hoogwatervluchtplaats-tellingen HVP's

Engelsmanplaat en Rif zijn ieder op zich belangrijke hoogwatervluchtplaatsen HVP's. Tijdens de voor- en najaarstrek rusten er tijdens hoogwater grote aantallen wadvogels. De drie deelgebieden Engelsmanplaat, Rif, Bultje van Glorie functioneren als één geheel. De verdeling over de deelgebieden Engelsmanplaat, Rif en Bultje van Glorie wordt bepaald door de waterstand (springtij, doottij en verhoging / verlaging) maar ook door eventuele verstoringen tijdens hoogwater (zie Incidenten). Zeker direct na een lange vlucht uit het hoge noorden, als de vogels moe en hongerig zijn, vliegen zij het liefst zo min mogelijk. Het Bultje van Glorie was in voorgaande jaren, toen het hoger lag, wat belangrijker, maar op dit moment is het een marginaal gebied.

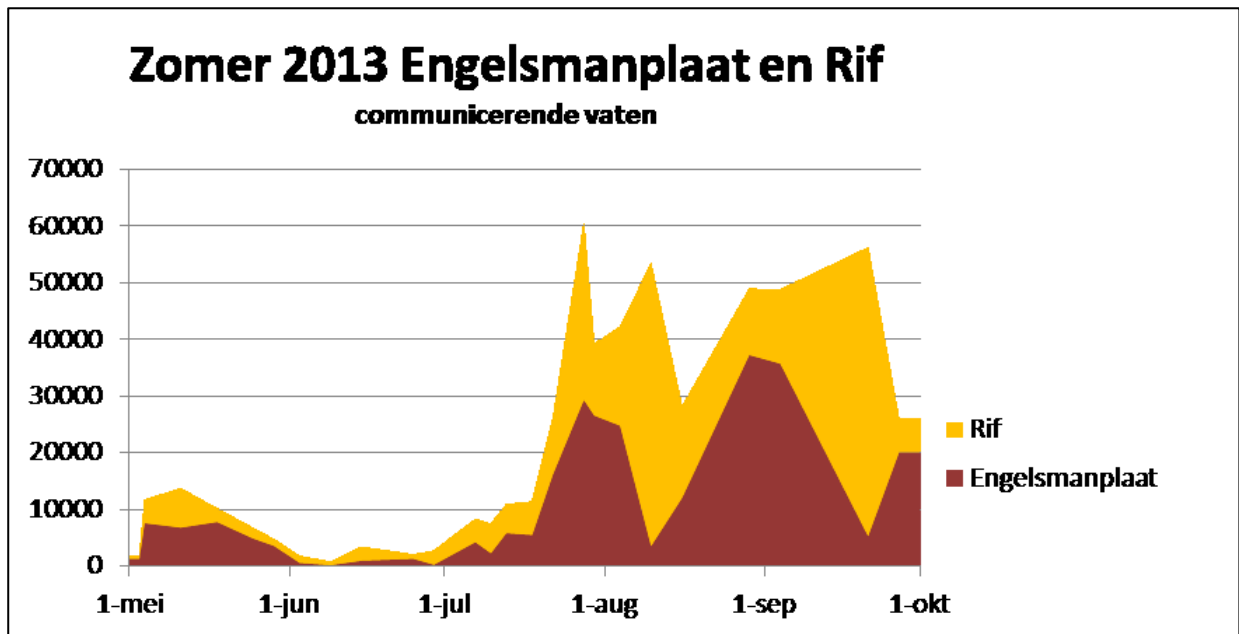
In 2014 was het piekaantal (circa 75.000 begin augustus!) flink hoger dan in 2013 (60.000). Ook was er half mei een hoger aantal doortrekkers (40.000) dan in 2013. Het gebied is alleen al op basis van de doortrekkende en overwinterende wadvogels aan te duiden als een IBA (Important Bird Area).

De tellingen zijn alle opgenomen in de databases van SOVON Vogelonderzoek Nederland. Engelsmanplaat en Rif behoren tot de vaste monitoring-gebieden.

In onderstaande tabellen zijn enkele piekaantallen geel gemarkeerd.

Figuur 11 Totaal aantal wadvogels op Engelsmanplaat, Rif (en Bultje van Glorie) in de zomer van 2014.

Figuur 12 Totaal aantal wadvogels op Engelsmanplaat en Rif in de (na-)zomer van 2013. Er is veel uitwisseling tussen deze deelgebieden afhankelijk van de spring-, doortij en afwijkingen van de waterstand.

HVP tellingen zomerseizoen 2014 Engelsmanplaat WG2310

	7-mei	15- mei	17- mei	22- mei	27- mei	11- jun	18- jun	22- jun	2-jul	14- jul	19- jul	30- jul	4-aug	13- aug	16- aug	25- aug	1- sep	10- sep
fuut																		
aalscholver	4	14	8	10	17	9	25	21	130	12	1	10	20		64	50	37	45
lepelaar	1	1	1				2	1										
knobbelzwaan																		
canadese gans (gr)																		
brandgans																		
rotgans			22	25		1												
bergeend	2	2		2	4			4	3		14							3
smient																		
wintertaling																		
wilde eend																		
eidereend	20	20	100	600	1170	190	100	170		75	200	144	160		135	300	3	100
zwarte zeeëend																		
middelste zaagbek																		
slechtvalk	1		1	1							1		1		1		1	
scholekster	900	450	2000	300	350	400		290	12	2	650	2	15		12		161	
kluut																		
bontbekplevier		1		8								2					8	40
zilverplevier	700	480	6800	5400	850						1	50	104		440		1	1100
kanoet	3000	280	7000	2500	6000						30		21800			1500	3	200
drieteenstrandloper	200	650	1400	2600	720								740		11		41	590
kleine strandloper																		
krombekstrandloper																		4
bonte strandloper	6000	7000	9000	11000	4500				16		1400		17900		5300	1500	11	
rosse grutto	3000	4200	6500	7000	6500			1			5		1800		630		2	
regenwulp		3																1
wulp	1000	320	1500	18	120	340		580	90				2		90		141	1200
zwarte ruiter																		
tureluur	12			56					4				2				1	

groenpootruiter	180	6	15	6	12						285	500	490	290		85		15	
steenloper	2				2							2	18	6				17	10
dwergmeeuw														1					
kokmeeuw		15	500	10	350	100	200	50	280	1100	5000	1800	10400		2610	2700	2	3370	
stormmeeuw	50	22	200	6	160	50	250	200	360	100		900	1050			400	13	3140	
kleine mantelmeeuw	6	3	3	1	3			7	6	1		5			2		1	8	
zilvermeeuw		32	300	50	200	170	20	330	130	19		50	14			300	1	40	
grote mantelmeeuw				4	5		1		10				2		3		3		
meeuw spec (vermijden)																			
reuzenster																			
grote stern			10															1	
visdief																		1	
noordse stern																			
visdief / noordse stern		24																	
dwergstern		6																4	
zwarte stern												3							
brilduiker																			
kleine jager																		1	
blauwe reiger																			1
Totaal	15078	13529	35360	29599	20961	1262	596	1654	1041	1594	7807	3471	54307	0	9383	6750	477	9844	

groenpootruiter																			22	
steenloper									1										2	
dwergmeeuw																				
kokmeeuw		1	400	60	300			250	150	4750	2250	2800	150	5800	1400				2	
stormmeeuw	20		200	20	90		50	260	390	490		900	2850		600				2	
kleine mantelmeeuw	20	15	40	8	20		9	10		212		155	40	65	53				52	
zilvermeeuw	50	76	340	130	280	30	320	300	20		1700	150	840		300				8	280
grote mantelmeeuw	2	1	9	2	8				8	1		25	28	25	10				6	320
meeuw spec (vermijden)					200								5700							
reuzenster																				
grote stern	2																			1
visdief																				1
noordse stern																				
visdief /noordse stern	850	90	300	300	350					500		500								
dwergstern		40																		5
zwarte stern																				
brilduiker										2										
kleine jager																				
blauwe reiger																				
Totaal	6132	1129	7314	3944	3012	2146	5289	4451	3636	16280	10621	34326	21701	59252	37770	31883	1004		14756	

HVP tellingen zomerseizoen 2014 Bultje van Glorie
WG2330

	7- mei	15- mei	17- mei	22- mei	27- mei	11- jun	18- jun	22- jun	2- jul	14- jul	19- jul	30- jul	4- aug	13- aug	16- aug	25- aug	1- sep	10- sep
aalscholver																		5
lepelaar																		
knobbelzwaan																		
canadese gans (gr)																		
brandgans																		
rotgans																		
bergeend																		
smient																		
wintertaling																		
wilde eend																		
eidereend			400		100													4
zwarte zeeëend																		
middelste zaagbek																		
slechtvalk																		
scholekster																		
kluut																		
bontbekplevier																		
zilverplevier																		
kanoet																		
drieteenstrandloper																		
kleine strandloper																		
krombekstrandloper																		4
bonte strandloper																		
rosse grutto																		
regenwulp																		
wulp																		
zwarte ruiter																		

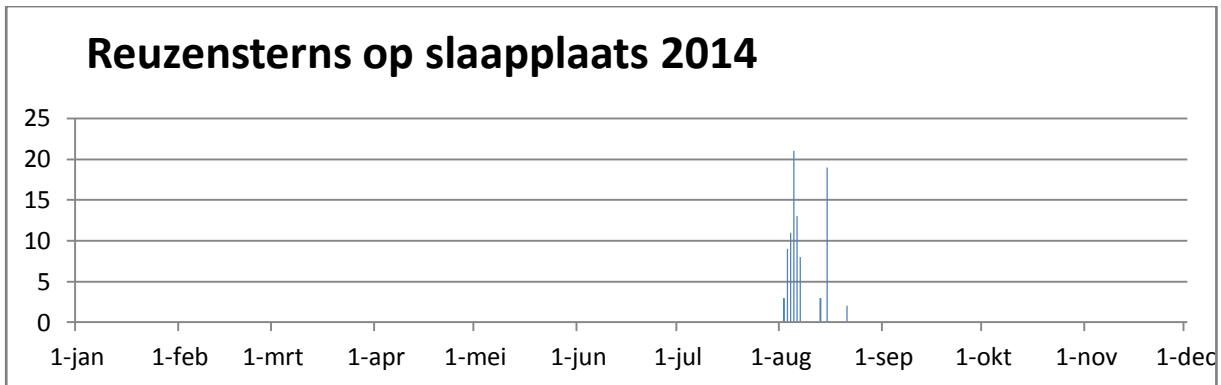
tureluur																				
groenpootruiter																				
steenloper																				
dwergmeeuw																				
kokmeeuw																				
stormmeeuw																				
kleine mantelmeeuw																				
zilvermeeuw		6				45														
grote mantelmeeuw		1																		
meeuw spec (vermijden)						80														
reuzenster																				
grote stern																				
visdief																				
noordse stern																				
visdief /noordse stern																				
dwergstern																				
zwarte stern																				
brilduiker																				
kleine jager																				
blauwe reiger																				
Totaal		0	7	400	0	180	45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	0

Vogels: Overige vogelwaarnemingen

Dit jaar zijn voor het eerst alle “overige” vogelwaarnemingen achteraf door Kees Olsthoorn in waarneming.nl ingevoerd. Vervolgens zijn alle waarnemingen daaruit weer overgenomen en in één tabel voor Engelsmanplaat en Rif gezet. Tot dusverre gingen alle overige waarnemingen ondanks publicatie in de jaarverslagen feitelijk verloren.

Slaapplaats reuzensterns Engelsmanplaat / Moker

Op de Engelsmanplaat worden in de nazomer al jaren reuzensterns gezien vooral aan de zuidzijde van de Engelsmanplaat zelf cq. De Moker (zie oude verslagen). Sommige vogelwachters waren hierop gespitst, maar er zijn nooit eerder systematische slaapplaats-tellingen gedaan. Dit jaar dus wel en dat levert een mooi beeld op van een doortrekkiepiek begin augustus. De waarnemingen waren ook aanleiding van een nieuwsbericht op SOVON.nl en “uw dagelijkse natuurbericht”.

Figuur 13 Reuzensterns op slaapplaats 2014

SOVON-nieuws 11-8-2014 (Sovon.nl)

Slaapplaats Reuzensterns op Engelsmanplaat voor het eerst geteld

Regelmatig zagen de wadwachten van de Engelsmanplaat Reuzensterns voorbij vliegen. Op 1 augustus stelden ze voor het eerst vast hoeveel Reuzensterns er op deze wadplaat slapen. De Engelsmanplaat ligt tussen Schiermonnikoog en Ameland.

Wetlandwachten die namens Staatsbosbeheer de vogels van de plaat tellen, zagen overdag regelmatig Reuzensterns langsvliegen. Op 1 augustus stelden ze voor het eerst vast dat de vogels er ook slapen. Volgens Nico Jonker worden er vanaf begin augustus tussen de 10 en 22 Reuzensterns op de Engelsmanplaat geteld. Jonker: "Ze arriveren alleen of in kleine groepjes vanaf een half uur voor zonsondergang tot ver in de schemer. Opvallend is dat ze zwijgend aankomen. Ze laten hun markante roep alleen horen bij verstoring. Voor zover bekend is dit de enige slaapplaats buitengaats, op zee. De plek voldoet echter aan alle wensen van deze kieskeurige stern: onbegroeid, ver uitzicht, voetjes in het water maar de buikveren blijven droog."

26-11-2014 Slaapplaats Reuzensterns op Engelsmanplaat voor het eerst geteld
(https://www.sovon.nl/nl/print/5004_2/2)

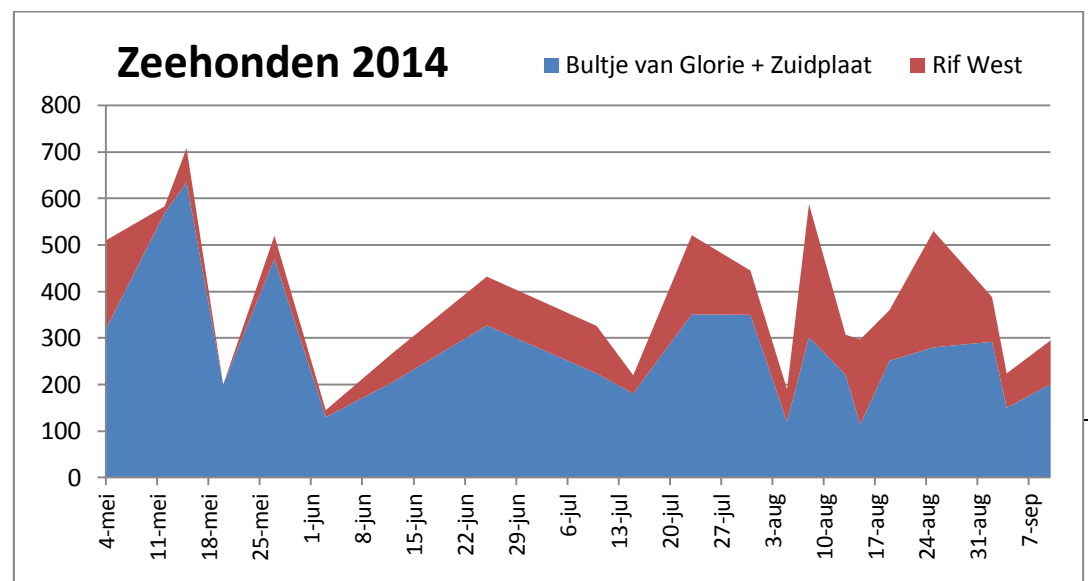
Tellingen

Tellers van het ministerie van Economische Zaken die watervogels op de Waddenzee tellen, wisten al langer van het overnachten van de vogels op de wadplaat. Er waren echter nog geen slaapplaatsstellingen beschikbaar en dus is dit goed nieuws. Reuzensterns slapen in de nazomer op verschillende plekken in Nederland. Bekende slaapplaatsen liggen langs de Friese IJsselmeerkust (o.a. Workummerwaard) en in het Lauwersmeergebied. Jaarlijks worden slapende Reuzensterns geteld op een aantal vaste datums in augustus en september. In de zomer van 2013 werd op 30 augustus een recordaantal van 153 vogels geteld.

Figuur 14 Bericht op de SOVON nieuws webpagina

Zeehonden rond Engelsmanplaat en Rif (“Het Friese Gat”)

In 2014 zijn er rond de Engelsmanplaat in het “Friese gat” weer veel zeehonden waargenomen (tabel en figuur 14); dit zijn vrijwel allemaal Gewone zeehonden. Op 15 mei werd een maximum van 678 zeehonden geteld en op 8 augustus 588. De laagste aantallen werden op 3 juni en 16 juli geteld, respectievelijk 145 en 129. Tijdens 21 tellingen zijn er op het Bultje van Glorie en de Zuidplaat gemiddeld 280 zeehonden per telling zeehonden geteld. Op Het West-Rif zijn gemiddeld 103 zeehonden geteld. Deze gemiddelden zeggen op zich niet zo veel, omdat het optimale telmoment - enkele uren na LW - niet altijd in acht is genomen. Vergeleken met 2013 geven zij een indicatie van groei in het gehele telgebied.

Figuur 15 Zeehonden zomer 2014

Figuur 16 Zeehonden langs de Holwerderbalg (Bron: internet)

Zeehonden-tellingen 2014

2014	Tijdstip telling	LW	Bultje van Glorie + Zuidplaat	Rif West	Totaal
4-mei	14.00	14.26	320	190	510
12-mei	17.00	15.36	568	15	583
15-mei	19.00	17.56	635	73	708
20-mei	20.30	15.20	200	0	200
27-mei	16.30	14.25	470	50	520
3-jun	10.30	8.25	130	15	145
12-jun	5.30	4.16	204	62	266
25-jun	13.30	15.00	327	105	432
10-jul	12.00	15.00	224	102	326
15-jul	13.51	20.01	181	39	220
23-jul	13.15	14.41	351	170	521
31-jul	10.00	7.56	350	95	445
5-aug	10.30	11.00	120	70	190
8-aug	18.00	15.00	302	286	588
13-aug	8.45	7.16	221	86	307
15-aug	20.00	21.06	114	183	297
19-aug	12.45	11.25	251	109	360
25-aug	16.00	17.46	280	250	530
2-sep	12.00	9.36	292	96	388
4-sep	14.00	11.46	150	74	224
10-sep	17.00	15.30	201	94	295

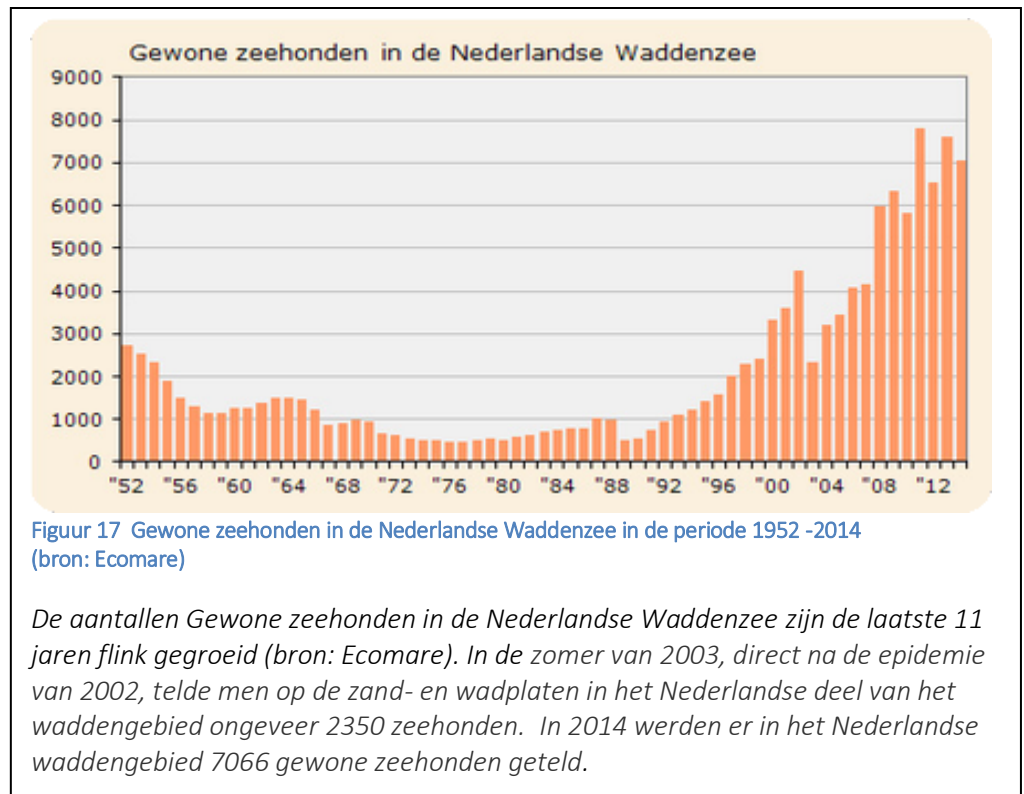
30

Aantal zeehonden Bultje van Glorie + Zuidplaatje + West-Rif
4 mei - 10 september 2014 (n = 21).

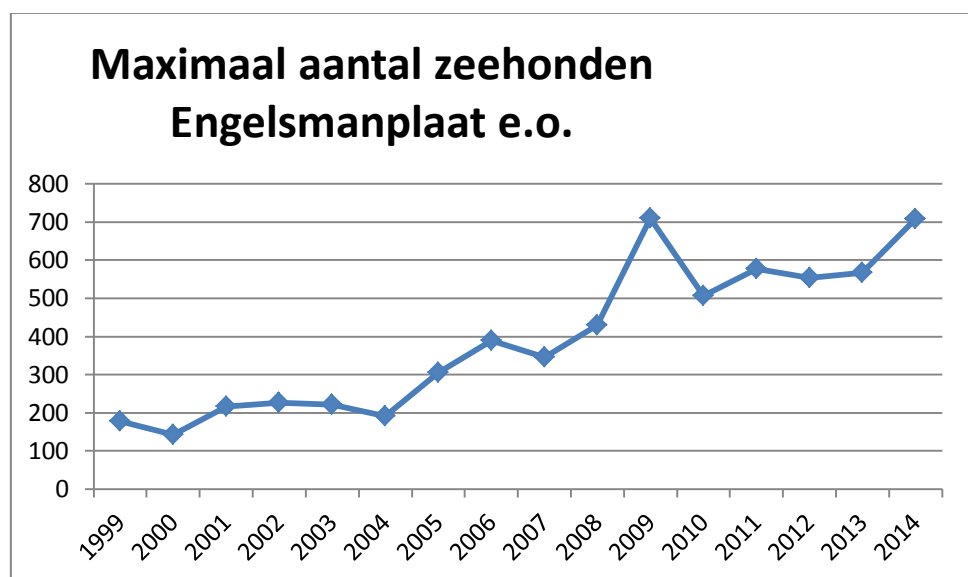
2014	Max	Min	Gemiddeld
Bultje + Zuidplaatje	568	114	280
West-Rif	286	0	103
Totaal	678	129	383

Aantal zeehonden Bultje van Glorie + Zuidplaatje + West-Rif
14 mei - 28 augustus 2013 (n = 17).

2013	Max	Min	Gemiddeld
Bultje + Zuidplaatje	564	133	306
West-Rif	76	0	23
Totaal	568	133	329

Groeiend aantal zeehonden

In het verslag "Engelsmanplaat 2012" werd geconstateerd dat in de periode 2005-2009 er een verdubbeling in aantallen zeehonden was ten opzichte van de periode 1999-2004 en dat vanaf 2009 tot 2012 de aantallen nog sterker gestegen zijn. De groei heeft in de jaren 2013 en 2014 doorgezet, met name op Het West-Rif. De groei voor de Nederlandse populatie en die van ons deelgebied zijn opvallend gelijk van orde grootte.

Maximaal aantal zeehonden in:	2003	2014	% groei
Nederlands Waddengebied	2350	7066	201
West-Rif, Bultje van Glorie en Zuidplaatje	231	708	206

Het Friese gat: circa 10% van Nederlandse populatie

Rond de Engelsmanplaat (West-Rif, Bultje van Glorie en Zuidplaatje) is er een groei die vergelijkbaar is met de gehele Nederlandse Waddenzee. Het maximale aantal zeehonden rond de Engelsmanplaat (15 mei 2014 678; 8 augustus 2014 588 zeehonden) komt neer op circa 10 % van de Nederlandse populatie Gewone zeehonden. Een substantieel aandeel.

West-Rif wordt belangrijker; Bultje van Glorie + Zuidplaatje constant

Bij vergelijking van 2013 en 2014 valt op:

- Het gemiddeld aantal getelde zeehonden per telling in het gehele telgebied vertoont een toename van 329 naar 383 (+ 16%).
- Het maximum aantal zeehonden op het Bultje van Glorie en Zuidplaatje is ongeveer gelijk gebleven, 568 respectievelijk 564.
- West-Rif laat een sterke groei van het maximale aantal zien, van 76 naar 286 (+ 276%)

West-Rif en Artikel 20

West-Rif is inmiddels een zeer belangrijke rustplaats is voor de Gewone Zeehonden. Bij de zogenaamde dynamische zonerings van het artikel 20 gebied RIF is Het West-Rif niet opgenomen. Dit is in lijn met een afspraak uit 2009 tussen het Ministerie EZ en de vereniging Wadvaarders. Vanuit de Wadvaarders werd toentertijd de functie van West-Rif als zeehonden-rustplaats én als HVP in twijfel getrokken. Vanuit de Telgroep Engelsmanplaat wordt al jaren het groeiende belang van West-Rif onder de aandacht gebracht (zie Jaarverslagen en Notitie uit 2009 over geomorfologische ontwikkeling op onze website). Het belang van West-Rif als zeehondenrustplaats én als HVP is met tellingen aangetoond. Dat belang neemt bovendien toe.

Verstorings van zeehonden

In 2014 zijn de zeehonden op het West-Rif drie keer ernstig verstoord:

Op 20 mei zijn door de aanwezigheid van 3 kajaks alle 80 zeehonden te water gegaan. In die periode dat er sprake kan zijn van verstoring tijdens het werpen van jonge zeehonden!

Op 20 juli zorgde een garnalenvisser ervoor, door tegen Het Rif aan te leggen en daarna het aan de wal gaan van 3 personen, dat de helft van de circa 180 zeehonden het water in vluchtten.

Op 30 augustus vloog de Heli PH-ECE zó laag over (120-140 meter), dat onder andere alle 300 zeehonden snel te water schoten.

Bovenstaande incidenten geven aan, dat het gewenst is dat menselijke activiteiten zo ver mogelijk van de ligplaatsen van de zeehonden blijven. Dit geldt met name voor het voorjaar, als de vrouwtjeszeehonden gestoord kunnen worden tijdens het bevallen.

Overige fauna

Datum	Aantal	stadium (kleed)	Gedrag	Soort	Waarnemer
12-10-2014	2	onbekend	ter plaatse	Bruinvis - Phocoena phocoena	Ron Mes
23-5-2014	1	onbekend	vondst (dood)	Bruinvis - Phocoena phocoena	Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	2	onbekend	overvliegend	Atalanta - Vanessa atalanta	Telgroep Engelsmanplaat
5-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Hoornaar - Vespa crabro	Telgroep Engelsmanplaat
20-7-2014	1	onbekend	ter plaatse	Hoornaar - Vespa crabro	Telgroep Engelsmanplaat

En verder komen de volgende kwalen uit een PlaatReview van begin augustus: Zeepaddenstoel, Kompaskwal, Oorkwal, Gele haarkwal, Blauwe haarkwal.

Figuur 19 Dikkopje.

Monitoring van menselijke activiteiten 2014

Recreatiejachten

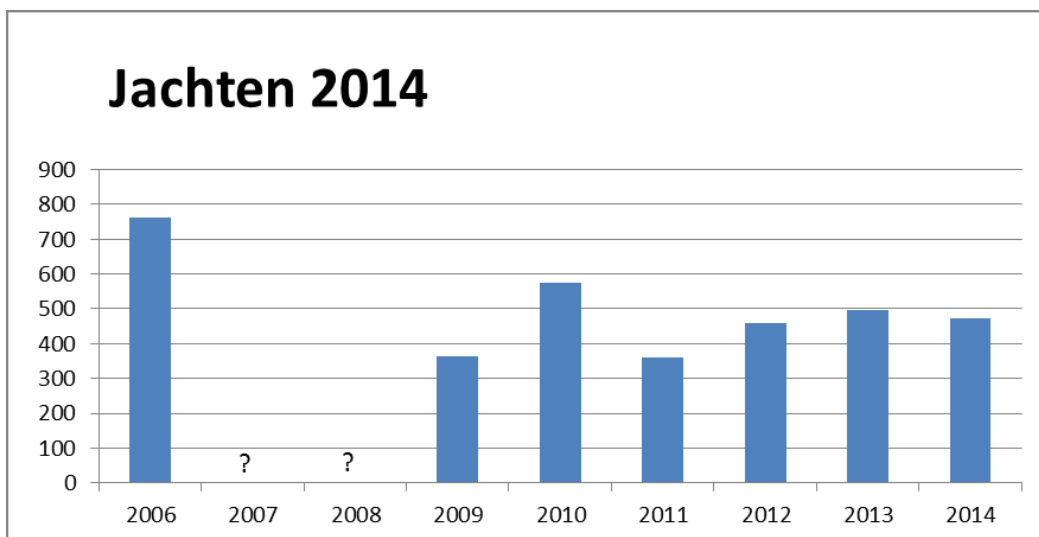
Het jaar 2014 had een prima zomer met veel warm recreatieweer. Ondanks het mooie weer waren er niet meer jachten. Het aantal recreatiejachten lijkt de laatste jaren stabiel of licht afnemend. De aantallen liggen in de periode 2009-2014 op een lager niveau dan in 2006. Correctie van de getelde aantallen voor het aantal waarnemingsdagen levert vrijwel hetzelfde beeld (figuur 21).

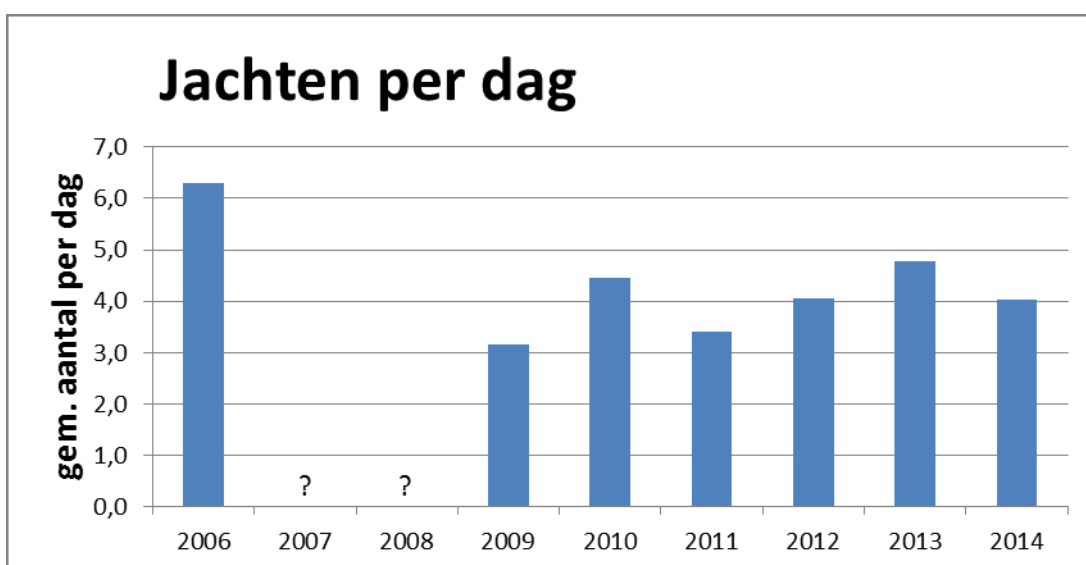
Figuur 20 Droogvallen moet je op de juiste plek.

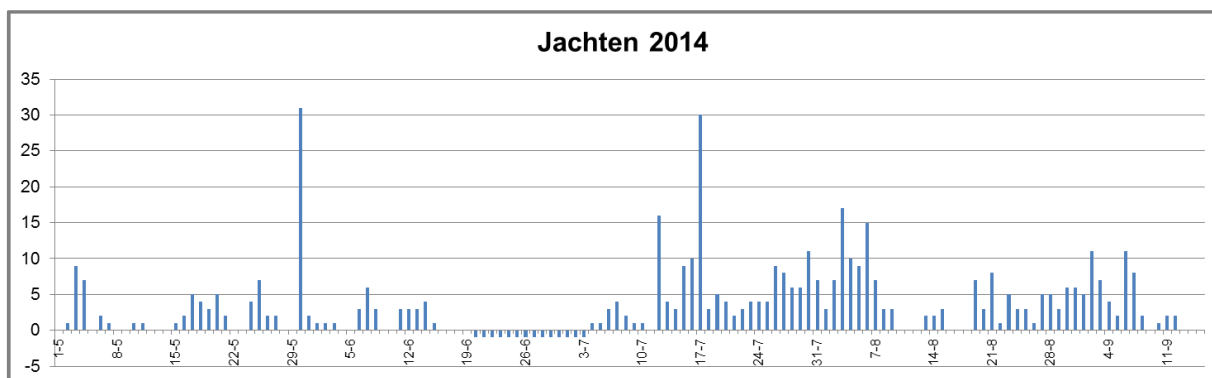
Figuur 21 Een praatje van de wadwacht met een waterrecreant schept duidelijkheid.

Figuur 22 Totaal aantal jachten in de periode 2006-2014.

Figuur 23 Gemiddeld aantal jachten per dag

Figuur 24 Aantal jachten per dag in 2014. Een negatieve waarde betekent niet geteld.

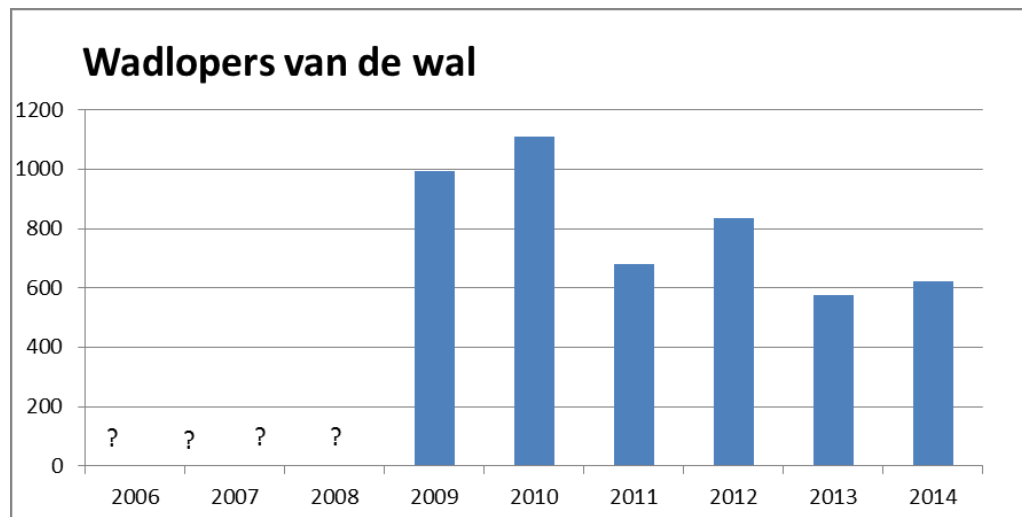
Wadlopers

Het wadlopen vanaf de Friese kust naar de Engelsmanplaat loopt in aantal terug. Cijfers van de jaren 2008 en eerder zijn (nog) niet uit oude verslagen

opgehaald, maar zeker in de zeventiger jaren lagen de aantallen vele malen hoger dan nu. Er werd toen met grote groepen van honderden mensen gelopen. De afname vanaf 2010 die we in de figuur zien, hangt samen met de toename van de hoeveelheid zacht slik op de route naar de plaat. Het is inmiddels niet aan te raden om linea recta naar het huisje te lopen, terwijl dat tot voor kort wel te doen was. Naast het klassieke wadlopen op de route Friese kust - Engelsmanplaat v.v., worden er nu ook zwerftochten langs de kust aangeboden.

Figuur 25 Wadlopers (foto Wikipedia)

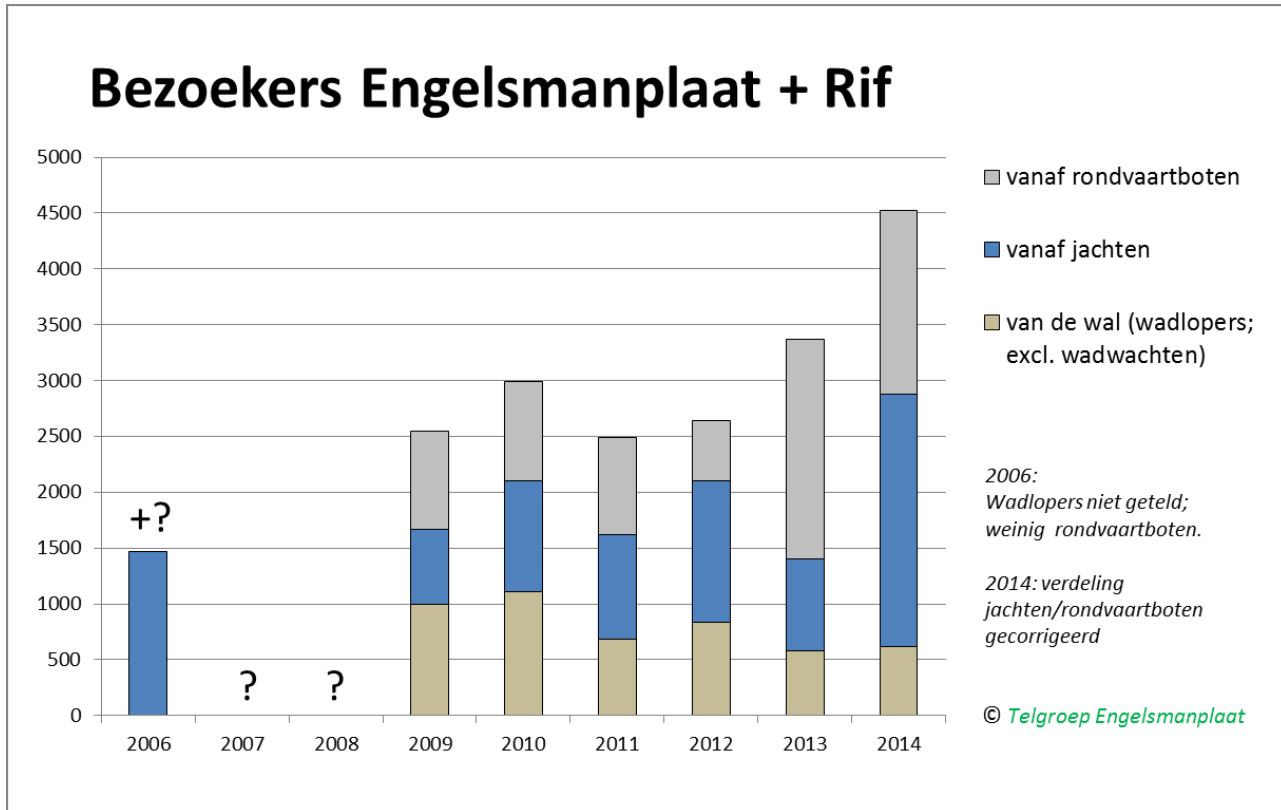

Figuur 26 Aantal wadlopers dat vanaf de Friese kust naar Engelsmanplaat v.v. is gelopen

Meer bezoekers van rondvaartboten: “het Werelderfgoedeffect”?

Naast de zwerftochten worden steeds meer wad-wandelingen vanaf rondvaartboten georganiseerd zowel door commerciële partijen als door/samen met natuurorganisaties als Vogelbescherming en de

Waddenvereniging¹. Dat heeft er toe geleid dat in twee jaar tijd het totaal aantal bezoekers (jachten + rondvaartboten + wadlopers) van Engelsmanplaat en Rif opvallend sterk toegenomen is. Van 2500 à 3000 mensen in de jaren 2006 – 2012 tot 4500 in 2014. Dit is een stijging van ruim 70% in twee jaar. Is dit een “Werelderfgoed-effect”: meer recreanten door alle publiciteit?

Figuur 27 Totaal aantal bezoekers van Engelsmanplaat en Rif afkomstig van jachten, rondvaartboten of lopend vanaf de wal. In 2006 zijn alleen mensen van jachten geregistreerd en geen bezoekers van rondvaartboten of wadlopers. Het totaal aantal van 2006 is dus onbekend. Voor 2014 is het aantal bezoekers van jachten gecorrigeerd. (zie voetnoot)

Kajakkers, windsurfers en kite-surfers

De aantallen kajakkers en surfers zijn laag maar nemen gestaag toe. Windsurfen en kite-surfen is rond Engelsmanplaat en Rif niet toegestaan, maar wij zien deze surfers steeds vaker. Dicht bij een hoogwatervluchtplaats of de broedkolonie kunnen zij flinke verstoring veroorzaken (zie “Incidenten”). Voor de Friese kust is één locatie bij de Hoek van de Bant aan de Lauwerszeedijk aangewezen als surf-locatie. Ook op Schiermonnikoog is een kitesurf-gebied. Surfers zijn voor de wadwachten een lastige groep recreanten. Ze zijn te snel om te kunnen benaderen en kunnen ook in ondiep water uit de voeten. Wij gaan als wadwachten dan ook niet surfers met een rubberboot achterna, maar bellen even met de BOA’s van MinEZ, kustwacht en/of politie. Handhaving en toezicht is vanaf de wal goed mogelijk (door politie en de Waddenunit). Deze groep

¹ Wadloopzwerftochten langs de kust worden niet door de wadwachten gemonitord, bezoekers afkomstig van rondvaartboten wél. De toename van het aantal bezoekers en de verschuiving in hun herkomst blijkt soms geleid te hebben tot verwarring over de categorie waaronder deze bezoekers werden genoteerd. Aan de hand van het dagverslag konden de registraties van 2014 voor een klein deel gecorrigeerd worden. Dat wil zeggen dat ze verschoven zijn van de categorie “jachten” naar “wadlopers van een (rondvaart)boot”. Deze correctie heeft geen invloed op het totaal aantal bezoekers (figuur 27).

recreanten is voor zover bekend niet georganiseerd en is daardoor nauwelijks of niet preventief te benaderen voor voorlichting.

Figuur 28 Om 15.00 uur, één uur voor HW maken vijf kite-surfers afkomstig van Schier capriolen ten noorden van het baken tot bij het vogelwachershuisje.

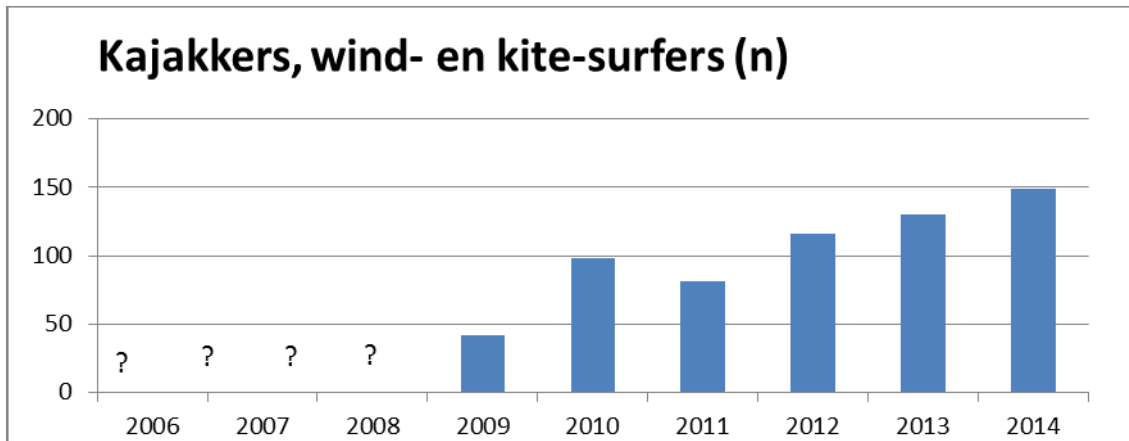
Ook kajakkers zijn voor de wadwachten een `lastige` groep, maar dat komt vooral doordat zij zo onopvallend zijn en daardoor pas laat gezien worden als zij op de Hiezel of Het Rif opduiken. Tijdens de hoogwaterperiode (3h voor tot 3h na HW) als de wadvogels zich hoog en droog concentreren op de hvp's, kunnen kajakkers feitelijk niet op het droge zonder te verstoren. Dat zal op alle geïsoleerde hoge zandplaten in de Waddenzee zo zijn. Een goede tochtplanning die met veiligheid, stroom, wind en golven rekening houdt maar óók met verstoring van hvp's, is voor kajakkers dus van belang. Dat dit qua veiligheid én verstoring niet altijd goed ging, is te lezen in de paragraaf "Incidenten". Bij de registratie van kajakkers en surfers kan een verbetering worden doorgevoerd (beter onderscheid van categorieën).

Figuur 29 Kajakkers op de Hiezel (Engelsmanplaat-oost). Even rust. Op de achtergrond Schiermonnikoog.

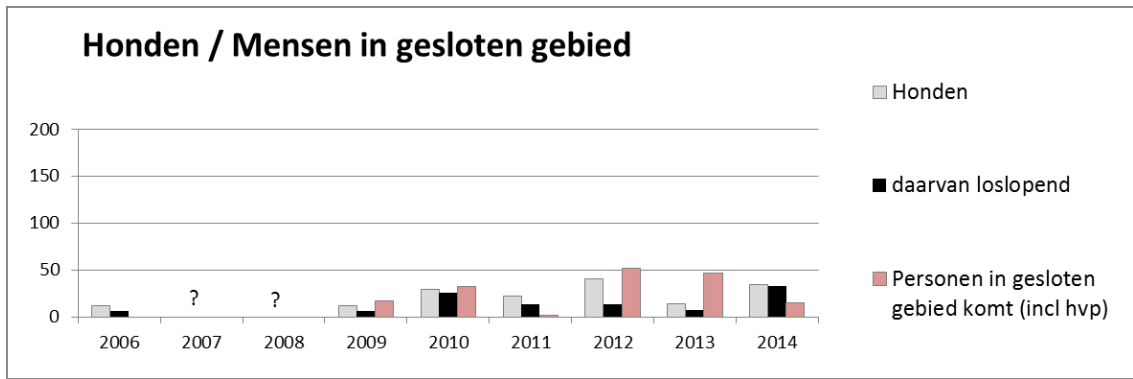
Figuur 30 Schuilende kajakkers in het vogelwachershuisje. Een onverantwoorde tocht want het onweer was lang tevoren aangekondigd; de wadwachten zelf hadden hun plannen aangepast. De hut fungeert dus ook als schuilhut / veiligheidsvoorziening.

Figuur 31 Aantal kajakkers, wind- en kite-surfers van 2009-2014. Er sprake van een gestage groei.

Honden en mensen in gesloten gebied

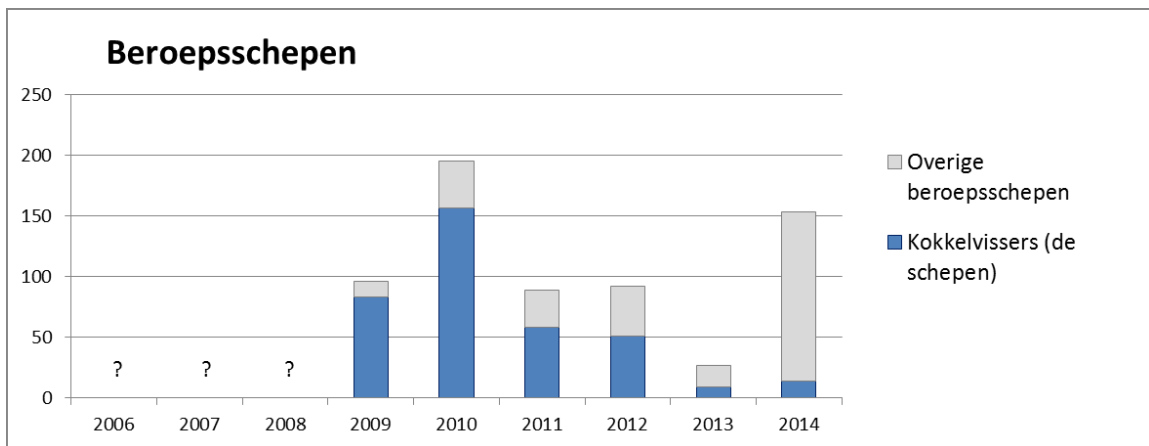
Het aantal registraties van mensen in gesloten gebied (15) was ondanks het dubbele aantal bezoekers lager dan in voorgaande jaren. Vrijwel alle honden werden loslopend meegenomen. Als ze bij de baas blijven, maakt dat voor een eventuele verstoring niets uit. Als ze ver van de baas gaan rondrennen is het versturende effect veel sterker (afhankelijk van plaats en seizoen). Vooral de vestigingsfase van de broedvogels (mei) is kritisch.

Figuur 32 Aantal honden en mensen dat in gebieden loopt waar dat op dat moment niet mag.

Beroepsschepen

Er werden opvallend veel “overige beroepsschepen” genoteerd. Vermoedelijk zijn dit onder andere onderzoeksschepen. Er waren dit jaar weinig (hand)kokkelvissersschepen.

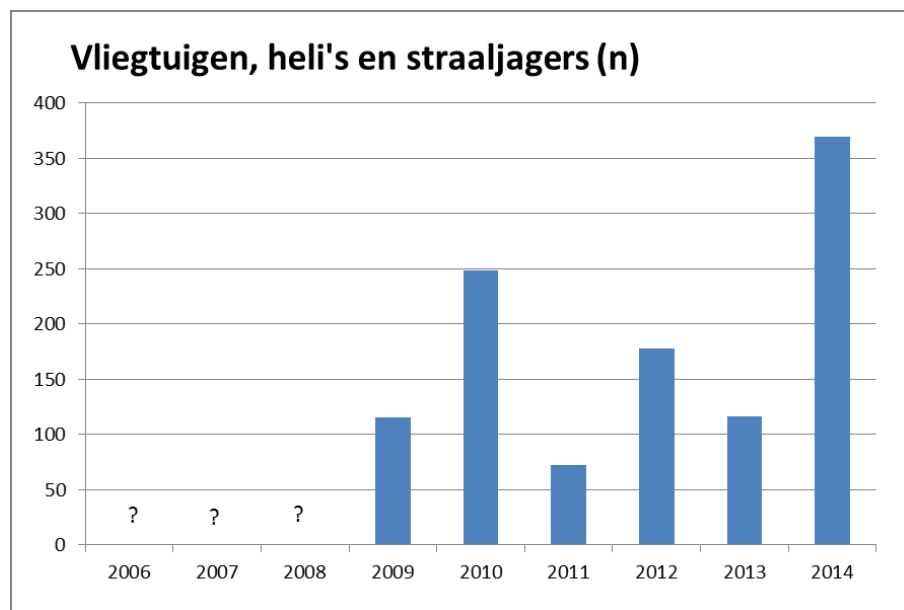

Figuur 33 Aantal beroepsschepen voor anker rond Engelsmanplaat (vissers, onderzoekers, rijkswaterstaat etc.)

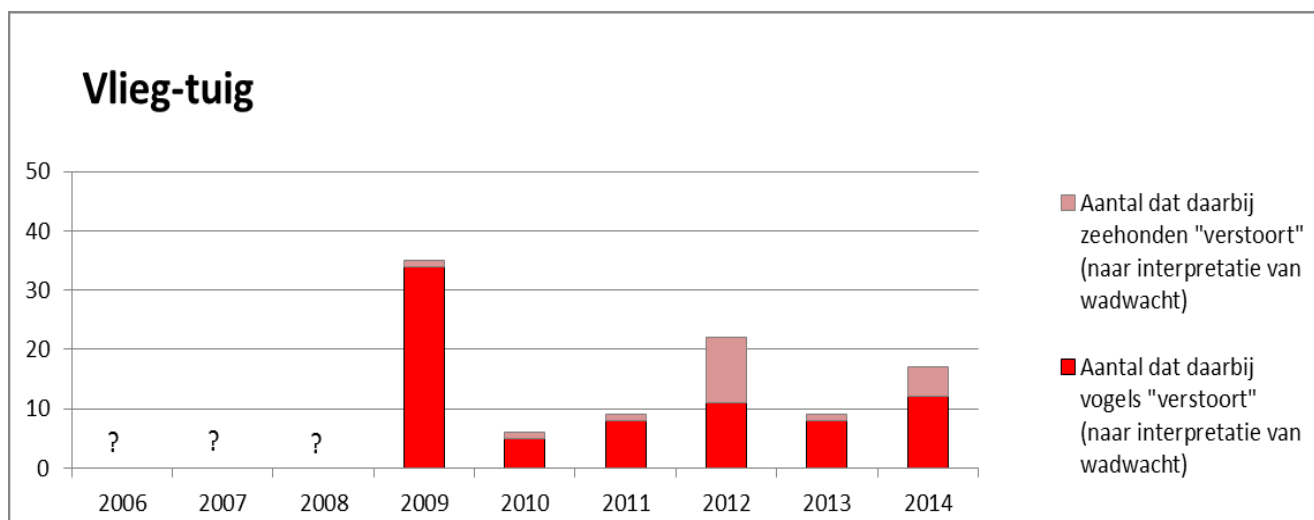
Vliegtuigen, helikopters en straaljagers

In 2014 werd veel melding gemaakt van laagvliegende lawaaige straaljagers. Mogelijk hangt dit samen met de voorbereidingen voor militaire acties in het buitenland. Er werd een vergelijkbaar aantal verstoringen gemeld als in voorgaande jaren. Verstoring door vliegtuigen en helikopters kan zeer ingrijpend zijn door de schaal van de verstoring (grote gebieden en daardoor veel vogels). Zie “Incidenten”.

Figuur 34 Aantal vliegtuigen, helikopters, straaljagers en dergelijke 2009-2014.

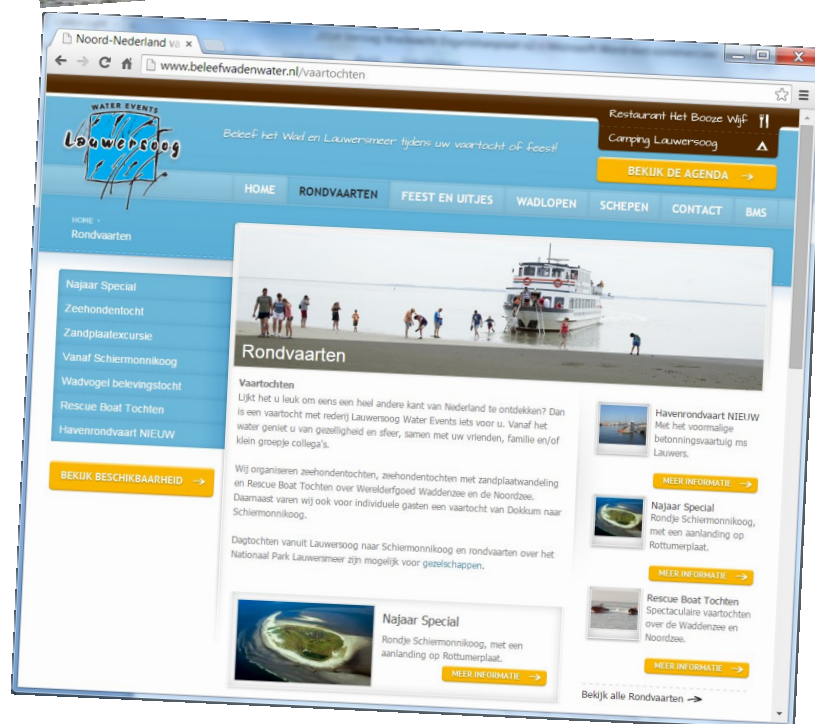
Figuur 35 Aantal vliegtuigen, helikopters en dergelijke die vogels of zeehonden verstoeren 2009-2014.

RIB's

Een nieuw fenomeen zijn de zogenaamde RIB's (Rigid Inflatable boats), snelle rubberboten waarop ook grotere aantallen mensen kunnen. Sinds enige tijd kunnen vanuit Lauwersoog rondvaarten met deze snelle boten gemaakt worden (Lauwersoog Water Events). In de Zoutkamperlaag is een snelvaarroute die direct grenst aan de Hiezel. Rond hoogwater en in de broedtijd veroorzaakt dit soms verstoring (zie "Incidenten"). In de meeste gevallen komen de mensen op de RIB niet aan land.

Figuur 36 RIB's (foto www.lauwersoogwaterevents.nl)

Figuur 37 Voorbeelden van commerciële activiteiten vanuit Lauwersoog.

Incidenten in 2014: aantallen, veroorzakers, impact

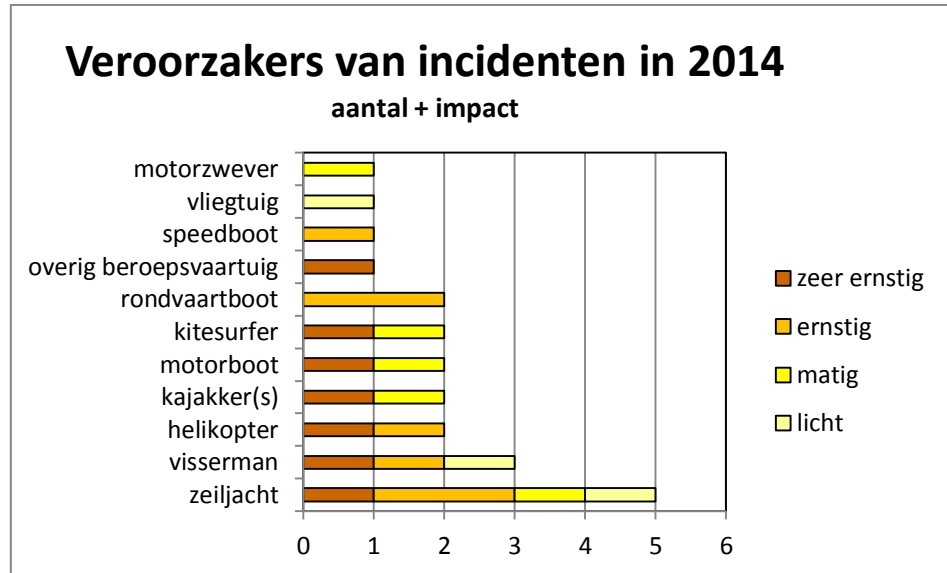
“...’s Avonds klaarde het weer lekker op nog twee verstoringen, de Silverzand had als bijboot een Zodiac die met volle vaart langs de HVP ging de passagiers kraaien van plezier en de HVP de lucht in. Even later kwam een helikopter een kijkje nemen met het zelfde resultaat....”

dagverslag

In het wadwachtzeizoen 2014 werden in totaal 22 “incidenten formulieren” ingevuld waarbij de verstoring naar het oordeel van de wadwachten, varieerde van licht tot zeer ernstig. Onderstaande tabel geeft een samenvattend overzicht.

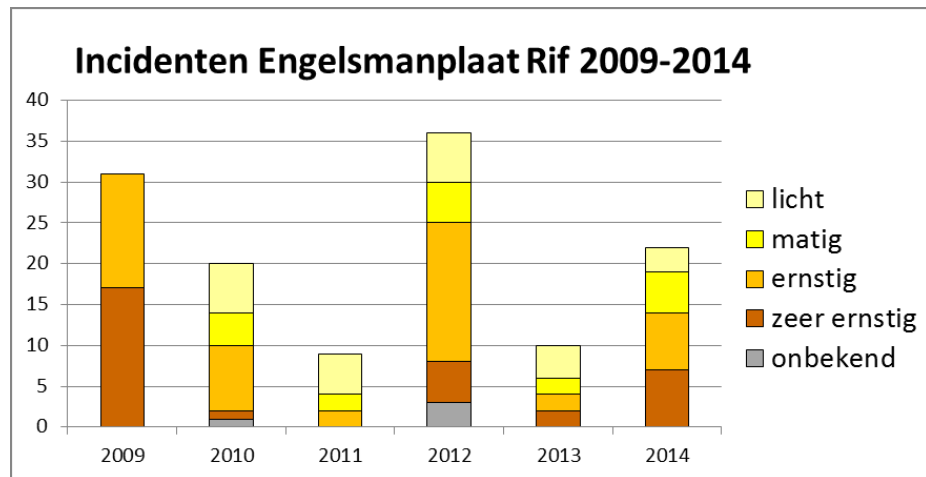
Incidenten 2014	Totaal aantal
zeer ernstig	7
ernstig	7
matig	5
licht	3
geen	0
totaal	22

De veroorzakers van de incidenten waren zeer divers. Bovenaan met stip stond de helikopter PH-ECE van Heli Holland Holding bv uit Emmer-Compascuum die op 30 augustus een complete paniek veroorzaakte onder de zeehonden en alle wadvogels (en dat zijn er eind augustus veel).

Figuur 38 Veroorzakers van incidenten in 2014

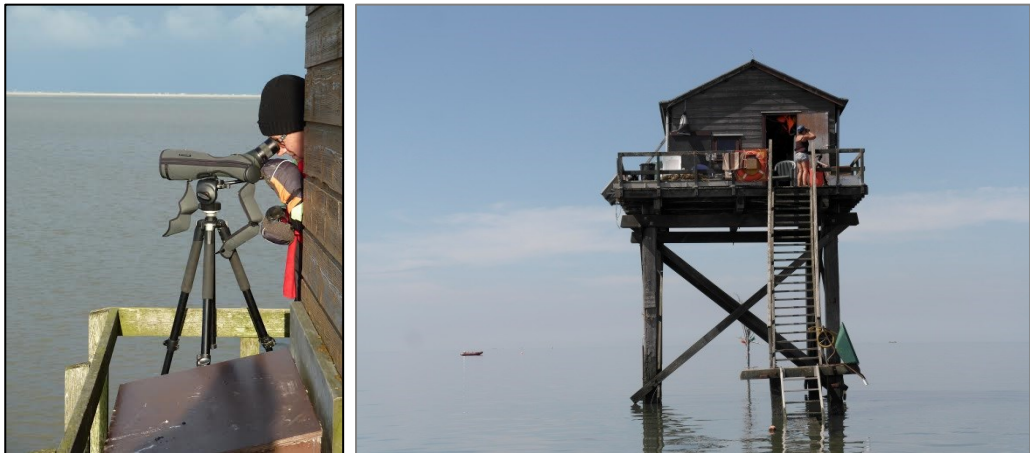
Over de jaren heen (2009-2014) is er geen sprake van een duidelijke trend in het totaal aantal geregistreerde incidenten.

Figuur 39 Trend incidenten (aantal + impact)

De preventieve werking van de aanwezigheid van vogelwachters

Op een totaal aantal van 474 jachten, 2266 wadlopers en 3706 bezoekers zijn 22 geregistreerde incidenten niet veel. Naar ons idee gaat er van de aanwezigheid van de vogelwachters, met als landmerk het goed zichtbare vogelwachtershuisje, een sterke preventieve werking uit. De wetenschap dat daar vogelwachters zitten die de omgeving (mens en natuur) met telescopen nauwlettend in de gaten houden, weerhoudt velen van een bezoekje aan de broedkolonie of een barbecue op de HVP. Het is zinvol dit beeld van de telescoop uit te dragen. Zie ook paragraaf "Monitoring op de Engelsmanplaat / Convenant vaarrecreatie / Gastheerschap".

Figuur 40 De wetenschap dat "die vogelwachters met hun telescopen alles zien" heeft een belangrijke preventieve werking.

Meer dan 97 % van bezoekers: geen verstoring

Een vergelijking van het aantal incidenten met aantallen bezoekers leidt tot de conclusie dat de grote lijn positief is: 97 % of meer van de bezoekers veroorzaakt géén verstoring. Het gaat dus om kleine groepen die wel problemen veroorzaken. Maar de vraag is, wat is het effect van die kleine groep?

Incidenten per bezoekersgroep, aanbevelingen voor verbetering

Het is interessant om onderscheid te maken in de verschillende groepen van activiteiten door het aantal veroorzakers van incidenten per type activiteit in relatie tot de grootte van de groep (*het relatieve aantal*) uit te rekenen ² Met deze kennis kan de communicatie mogelijk doelgerichter worden gemaakt. Attentie de tabel geeft relatieve aantallen; de impact geeft een ander beeld.

Veroorzakers van incidenten Relatief	Totaal aantal	Aantal incidenten	% ³
Zeiljachten / motorjachten / speedboten	474	5 + 2 + 1 = 8	2 %
Kajakkers + kite-surfers	149	2 + 2 = 4	3 %
Wadlopers	2700	0	0
Rondvaartboten (met 2079 personen)	onbekend	2	?
Visser (harder + garnalen)	onbekend	3	?
Vliegtuigen, heli's, overige vliegend	369	4	1 %
Overige beroepsvaartuigen	139	1	<1 %

² Opmerking: De aantallen incidenten zijn laag, de percentages kunnen daardoor gemakkelijk variëren (van jaar tot jaar).

³ Zie noot 1

Figuur 41 De mannen van de Coastal Explorer rond HW gesignaleerd bij de resten van de oude kaap.

Kite-surfers + kajakkers hoogste relatieve aandeel.

Kite-surfers zijn schaars en dat is te verwachten, want surfen is hier niet toegestaan. Dat verbod blijkt ook geheel terecht want hun impact is fors. *Kajakkers* gaan bij aankomst graag aan wal om te rusten. Of dat problemen veroorzaakt is afhankelijk van de planning t.o.v. het getij en de locatie (niet vlak bij broedkolonie) Dit geldt overigens voor iedereen. Bij deze twee groepen (surfers en kajakkers) valt nog veel eer te behalen met preventie (b.v.: voorlichting in combinatie met handhaving).

Zeiljachten, motorjachten en speedboten

Deze bezoekers vormen een grote groep. Zij zijn koploper qua aantal. Het gaat om 2% van hun totale groep, toch nog één op de vijftig! Het is niet uitgesloten dat het veelal gaat om de kleine motor- en speedbootjes (van lokale herkomst?). Voor deze laatste groep is mogelijk voorlichting en informatie via het lokale "sufferdtje" interessant.

Wadlopers

Wadlopers leveren ondanks hun hoge aantal in het geheel geen problemen op. Dat hangt waarschijnlijk samen met het feit dat een wadloop(gids) drommels goed de weg weet, moet weten wáár hij is en wat daar de condities zijn. Een compliment aan de wadloper-organisaties lijkt op zijn plaats.

Rondvaartboten

Deze bezoekers hebben over het algemeen weinig of geen kennis van het gebied. Voor deze mensen is voorlichting vooraf gegeven door de schipper of een gids cruciaal. Ook specifieke folders die ter plekke beschikbaar zijn (op de boot of aan de wal) kunnen nuttig zijn. Wij zijn niet in staat een cijfer te berekenen.

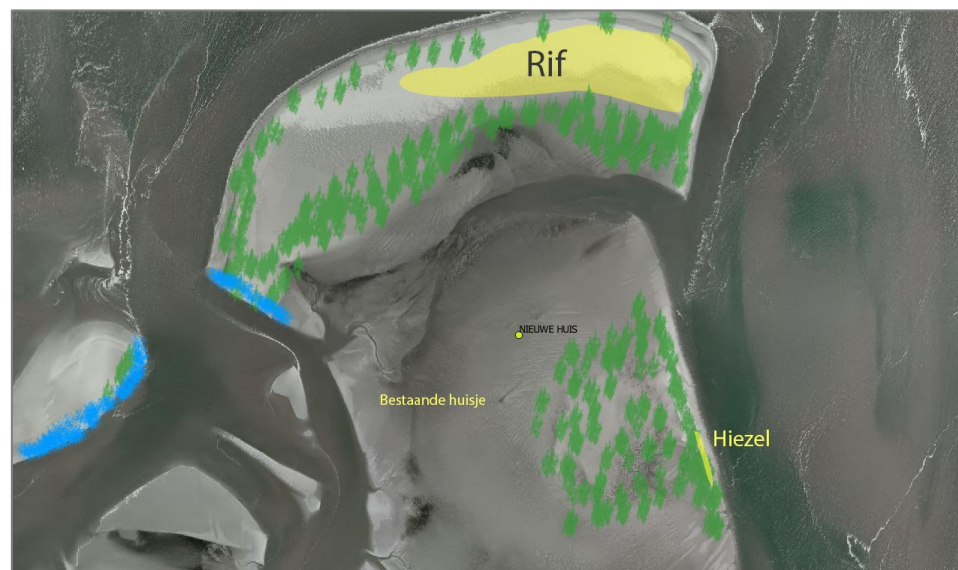
Beroepsgroepen: vissers, onderzoekers, helikopters

Ten slotte enkele **beroepsgroepen: vissers, onderzoekers, helikopters**

Van deze groep wordt een goede kennis van gebied en regelgeving verwacht. Toch zijn er incidenten die de aandacht trekken, zoals twee keer een hardvisser te dicht bij een HVP, één garnalenvisser op de zeehondenligplaats, de bemanning van een onderzoeksvaartuig dat gewoon even komt rondkuieren op het verkeerde moment en als klap op de vuurpijl een helikopter die het totale wad op zijn kop zet. De vissers overtreden de voorwaarden van hun vergunningen en dat geldt vermoedelijk ook voor de bemanning van het onderzoeksvaartuig en de helikopter. Hiervoor is naar ons idee handhaving de remedie.

HVP's: verstoring door onduidelijkheid, te vaak en onnodig

Twee wadwachers hebben begin augustus 2014 de kwestie van de verstoring van HVP's grondig onderzocht. De globale ligging van de HVP's door het jaar heen is weergegeven op onderstaande kaart. Daarna volgt hun verslag.

Figuur 42 Globale ligging van hoogwatervluchtplaatsen (groen), broedkolonies (geel) en zeehondenrustplaatsen (blauw) 2014.

Verslag:

“Vanaf onze eerste dag viel op dat met hoog water een groot deel van de Plaat niet wordt gebruikt als hoogwatervluchtplaats. Voorgaande jaren pleisterden een paar duizend scholeksters op de Hiezel. Nu niet één. Ze vliegen gelijk naar Het Rif. Dat doen ook de paar duizend wulpen die normaal ter hoogte van het Baken overtijen. Ook gelijk door naar Het Rif. De tienduizend(en) bonte strandlopers, kanoeten en kokmeeuwen gebruiken vrijwel alleen het zuidwestelijk deel van de Plaat als HVP.

Al snel blijkt waardoor een groot deel van de Plaat vrijwel leeg blijft. De Hiezel langs het druk bevaren Zoutkamperlaag is een aantrekkelijk plaats om aan te leggen. En dat gebeurt regelmatig tijdens hoog water. We hebben elke dag forse aanlandingen gezien met forse verstoringen als gevolg. In zes gevallen zijn we er met de boot of te voet achter aan gegaan. In andere gevallen restte geen andere mogelijkheid dan goed waarnemen en registreren. De grootste verstoringen komen van motorboten die op de Hiezel landen en passagiers die gaan wandelen. Vaak alleen op de zandbank van de Hiezel, maar soms waaiëren ze uit over de Plaat. Dan jagen ze tienduizenden vogels op en vegen de Plaat bijna leeg.

Gelukkig bleef bij hoog water deze week een groot deel van de Plaat boven water waardoor de Kanoeten en Bonte strandlopers op de uiterste zuidwestpunt konden overtijen. Maar als het water hoger komt of er landt een hardloper of hondenbezitter, wordt de Plaat ook voor hen ongeschikt. Kortom, het lijkt crisis.

Waar gaat het mis?

We hebben veertien droogvallers gesproken en gevraagd of ze de regels kennen en waar ze hun informatie vandaan halen. Die gesprekken zijn heel verhelderend*:

- Iedereen vindt het beschermen van vogels en zeehonden en goede zaak en werkt daar graag aan mee.*
- Iedereen weet dat Het Rif gesloten broedgebied is; de informatie haalt men van kaarten of websites. Over regels voor de Engelsmanplaat en Hiezel wordt op kaarten en websites niets vermeld.*
- Veel mensen concluderen daaruit dat de Plaat vrij toegankelijk is, zeker nu Het Rif zo nadrukkelijk wordt beschermd.*
- De regel dat je drie uur voor en na hoogwater geen vogels mag verstoren is weinig bekend.*

Onduidelijkheid

Op de Hiezel geldt het principe dat je om moet keren, als je vogels verstoort. Dat werkt niet in de praktijk. We hebben gezien dat bootjes die aanlanden, vogels opjagen en gelijk omkeren. Die houden zich aan de regels, maar een groot deel van de Plaat is wel leeg. De volgende bezoekers die een half uur later aanlanden, kunnen rustig de Plaat op. Er valt immers niets meer te verjagen.

Door de onduidelijke situatie rond de Hiezel is de hele Engelsmanplaat niet goed beschermd. Wat mag wel en wat mag niet?

Op de officiële kaarten en websites staat niets. Veel bootjesmensen bereiden zich zo goed mogelijk voor. Als dan blijkt dat ze toch in overtreding zijn, is dat heel frustrerend. En ook voor de wadwachter is het vervelend om mensen weg te moeten sturen, terwijl de voorlichting niet duidelijk is.

Is er dan niets geregeld op de Plaat?

Voor het aanspreken van het publiek ben je als wadwacht gewapend met de folder 'Welkom op het Wad'. Mensen vinden het altijd prettig om een folder te ontvangen. Maar onze folder munt uit in wollige teksten en omfloerst taalgebruik. Als je alles gelezen hebt, weet je nog steeds niet wat je waar, wel of niet mag. Maar wat staat er op het internet vermeld?

Onze folder verwijst voor de 'spelregels' door naar www.ikpasopphetwad.nl.

Op een middag met slecht weer zijn we dat na gaan pluizen.

Uiteindelijk komt het er op neer dat de natuur centraal staat en de vaarrecreatie daar zo goed mogelijk rekening mee moet houden. Dat is geborgd door stevige wetgeving, zoals de natuurbeschermingswet. Er kan dus niet zo maar worden verstoord.

In het "Convenant vaarrecreatie Waddenzee" staat dat:" Broedgebieden, foerageergebieden, rust- en ruigebieden zoals hoogwatervluchtplaatsen of bij

hoogwater droogblijvende platen, worden ontzien of zo nodig gevrijwaard van recreatief gebruik gedurende een deel van het jaar of het gehele jaar (met inzet van artikel 20 van de NB-wet)”

In het actieplan dat uitvoering moet geven aan het convenant wordt de Engelsmanplaat genoemd als hotspot voor een pilot. Het actieplan moet inzicht geven in wat ter plekke speelt, passende communicatie, organisatie gastheerschap en sluit aan bij de notitie “ Rust voor vogels, Ruimte voor mensen”. Kortom, er lijkt voldoende basis om ook de Engelsmanplaat beter te beschermen en er is bestuurlijk ruim aandacht voor.

Het kan gemakkelijk beter

Als voorschot op de Pilot hotspot Engelsmanplaat doen we alvast een voorzet voor verbetering van de hoogwatervluchtplaats:

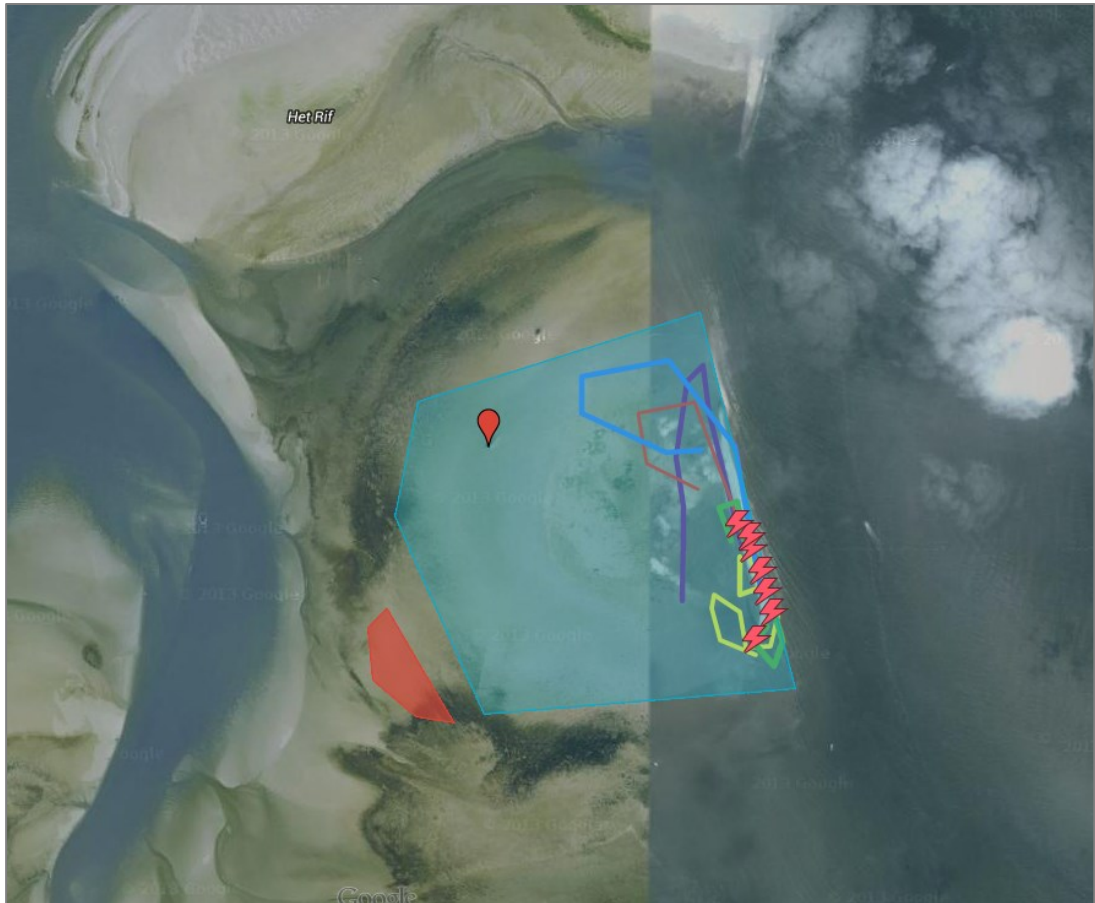
- 1. We hebben vastgesteld dat wadvaarders het vanzelfsprekend vinden om rekening te houden met vogels en zeehonden;*
- 2. We hebben vastgesteld dat een klein aantal bootjes ernstige verstoringen veroorzaakt en de functie hoogwatervluchtplaats van de Engelsmanplaat in drukke perioden in gevaar brengt.*
- 3. Wij hebben sterke aanwijzingen dat door de verstoringen duizenden scholeksters en wulpen Engelsmanplaat mijden in drukke tijden en dat het voor tienduizenden Kanoeten en Bonte strandlopers kantje boord is;*
- 4. Wij vinden dat er voldoende argumenten zijn om de Engelsmanplaat de status Hoogwatervluchtplaats te geven en drie uur voor en na hoog water tot verboden gebied te verklaren;*
- 5. Dit besluit moet duidelijk worden gecommuniceerd op websites en kaarten van de wadvaarders, Staatsbosbeheer en andere betrokken organisaties;*
- 6. Op de Hiezal moet door middel van borden duidelijk worden gemaakt dat het een hoogwatervluchtplaats is;*
- 7. We stellen voor om elk jaar een aparte folder over de Engelsmanplaat en Het Rif te maken.*

*We hebben deze week veel tijd besteed aan het bedenken van een oplossing die rekening houdt met ieders belangen. Dat lijkt heel revolutionair. Maar eigenlijk stellen we voor om de oude situatie te herstellen. In de SBB folder van 2007 staat het al: **Rond hoogwater (van 3 uur voor tot 3 uur na) zijn Engelsmanplaat en Het Rif hoogwatervluchtplaatsen en mogen zij niet betreden worden om verstoring van rustende vogels te voorkomen.***

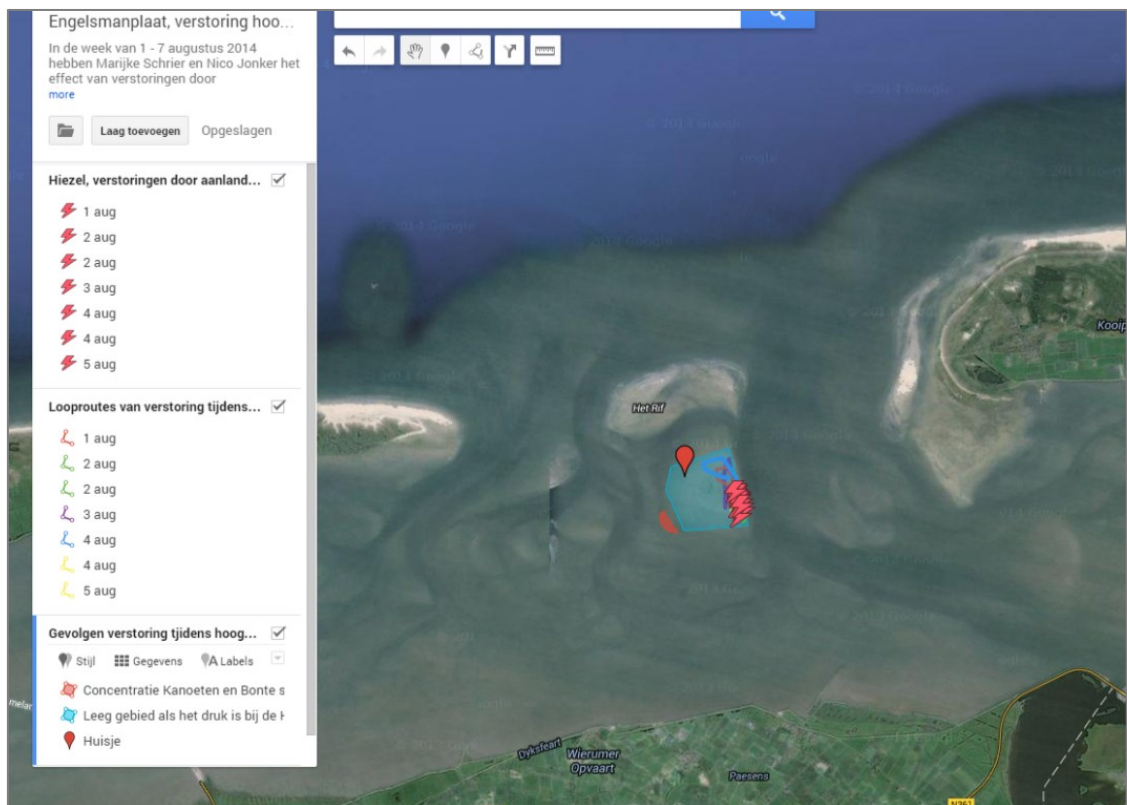
Verantwoording

We hebben de grootste verstoringen, de looproutes en gevolgen voor de overtijdende vogels in een kaart weer gegeven.”

Figuur 43 Voorbeelden van aanlandingen, looproutes, verstoord gebied, vluchtplaats bontjes en kanoeten (rood gebied) in 1-5 augustus 2014 (de toptijd voor de wadvogels). Ondergrond Google Maps (kaartbeeld circa 2005).

Figuur 44 In blauw het gebied dat "leeg geveegd is" is als gevolg van verstoring.

Overzicht van alle incidenten 2014

In onderstaande twee tabellen worden alle geregistreeerde verstoringen kort beschreven (er zijn uitgebreidere formulieren per incident).

datum	begin	eind	HW	bron / beschrijving		wat / aantallen	Mate van verstoring
8-mei-14	19:10	19:38	17:40	NAM peilschip"Coastal Explorer" 3 (later 4) p. met zodiac lopen rond op plaat. Er is 40 cm verhoging daardoor slechte fourageermogelijkheden. Verstoring lijkt niet noodzakelijk voor hun werk (zie dagverslag)	Hiezel	HVP + fourageergebied vogels. Honderden vogels (bontjes, rosse grutto's, zilverplevieren, drietenen, meeuws spe., scholeksters	zeer ernstig
17-mei-14	15:07	15:25	13:06	zodia (31-24-TL?) van jacht, 2p. Op Rif-oost + spelevaren	Rif-oost	HVP 2 aalscholwers, 50 eiders, 150 meeuw weg.	matig
18-mei-14	10:45	10:47	13:40	Motorzweefvliegtuig PHL 193?, voldoende hoog van west naar oost over de plaat	Eplaat-zuid	HVP 8000 steltopers van zuidzijde opgepest.	matig
19-mei-14	15:30	15:45	14:36	jacht MaMillar Jan en Riet van der Molen (OK)	Hiezel	HVP	licht
20-mei-14	11:30	11:45	15:20	3 kajaks ronden het Rif, drijven wat bij HB2, steeds dicht bij zeehonden Rif-west. Filmen het te water gaan van de zeehonden	Rif-west	Rustplaats 80 zeehonden, alle gaan te water. Filmen. Pas na 12:00 uur zijn zeehonden terug. Later wéér een verstoring toen aangesproken.	zeer ernstig
23-mei-14	19:20	19:30	18:25	Rondvaartboot Silversand; 2p met zodiac varen met grote snelheid langs HVP. HVP bij veel lawaai te lucht in	Hiezel	HVP. Na 10 minuten rust terug.	ernstig
23-mei-14	20:30	20:35	18:25	Helikopter laag uit zuid en keert om	Hiezel; Eplaat-zuid	HVP. 2e keer dit tijl! Na 5 minuten weer rust.	ernstig
24-mei-14	12:00	12:45	19:25	2 jacht drooggevallen in Oude Smeriggat; personene lopen door de broedkolonie en maken foto's	Rif-midden	broedkolonie	zeer ernstig
30-mei-14	16:30	16:45	12:05	27 jachtjes (vereniging van Drascombes) 2 stellen lopen - ondanks instructies van organisatoren - door de broedgebied	Rif - midden	broedkolonie. Verstoring van "flink wat vogels"	ernstig
13-jun-14	14:48	?	11:26	sportvliegtuig over plaat O-->W 300 m	Oude Smeriggat	fourageergebied 200 scholeksters, 100 meeuw, 100 wulp	licht
19-jun-14	16:00	18:00	16:06	Vier kitesurfers verstoren HVP en lopen dwars door de kolonie. PV met uitgebreid verslag opgemaakt	Hiezel Eplaat-zuid, Rif-oost	HVP en broedgebied	zeer ernstig
13-jul-14	11:50	12:00	11:56	hardvisser vaart in zeer ondiep water rond de HVP Engelsmanplaat	Eplaat-zuid	HVP alle 400 eiders zwemmen de Zoutkamperlaag op	licht
13-jul-14	11:40	13:00	11:56	"(visser/)rondvaartboot" UQ21 met 13 recreanten dicht bij Hiezel, zet later 13 p af op Hiezel. Kustwacht gebeld.	Hiezel	HVPmeeuwen schuiven op, steltopers vliegen weg	ernstig
23-jul-14	16:20	16:55	8:25	garnalenvisser LO20 verstoort zeehonden door tegen rif aan te leggen. 3p aanwal. Waddenunit - Krukel gebeld.	Rif-west	Zeehonden. 50% van de 170-200 zeehonden vluchten het water in	ernstig

datum	begin	eind	HW	bron / beschrijving	wat / aantallen	Mate van verstoring
28-jul-14	12:40	13:45	11:41	motorjacht; 5p gaan een uur na HW op de Hiezel.	Hiezel HVP verstoord. 300 meeuwen, 50 sterns, 30 eiders	matig
1-aug-14	14:00	15:00	14:26	jacht 7 mensen met koelbox komen van boord. Mensen waren niet op de hoogte dat dit niet mocht.	Hiezel HVP en fourageergebied; circa 20.000 vogels vlogen omhoog	ernstig
2-aug-14	12:00	13:00	15:00	kajak(s). Echtpaar met 2 kinderen. Zij waren niet op de hoogte dat dit niet mag.	Hiezel HVP. Steltlopers en circa 100 meeuwen. HVP uur lang ongeschikt als HVP.	matig
2-aug-14	13:30	14:30	15:00	Speedboot; 3 p op de Hiezel. Waren niet op de hoogte dat dit niet mag.	Hiezel HVP. 2e verstoring. Engelsmanplaat was deels een paar uur ongeschikt als HVP.	ernstig
4-aug-14	15:35	16:05	16:04	motorjacht 5p lopen naar baken. Hebben blijkbaar geen idee dat en wat ze verstoren	Hiezel HVP. Verstoring van paar duizend meeuwen en strandlopers. Kanoet en bontjes concentreren zich op ZW-pnt	zeer ernstig
17-aug-14	15:00	16:30	16:16	Vijf kitesurfers binnen en buiten langs de Hiezel surfend, soms uitrustend op Hiezel. 50 cm verhoging	Hiezel HVP. Meeste vogels waren al naar Rif door verhoging; verstoring van meeuwen, aalscholwers en eiders.	matig
27-aug-14	10:00	12:00	12:14	harderijsser MSWestergat gaat met vletje met twee p. via OSG naar zuidkant Rif op korte afstand van HW-lijn op zoek naar harders. Men zei niet op de hoogte te zijn van wettelijke bepalingen rond hvp's/vogels op het wad.	Rif-west en Rif-midden HVP, groot oppervlak werd verstoord. Vooral kanoeten en bontjes	zeer ernstig
30-aug-14	12:50	12:52	14:05	Heli PH-ECE (Emmercompasum, Heli Holland Holding bv.) vliegt vanuit Lauwersoog verbazend laag aan. Via Moker, Hiezel, Oostrif, Westrif en Engelsmanplaat doelbewust rondje op 120-140 m hoogte.	zeer groot gebied HVP en zeehonden. Alles maar dan ook alles in de wijde omtrek gaat in paniek in de lucht. Zeehonden schieten te water. Totaal 35.000 vogels en 300 zeehonden. Onrust vogels duurt tien twaalf minuten, zeehonden onduidelijk.	zeer ernstig

Monitoring op de Engelsmanplaat / Convenant vaarrecreatie / Gastheerschap

De Engelsmanplaat staat op verschillende manieren in de belangstelling van beleidstrajecten zoals Gastheerschap, Rust voor Vogels - Ruimte voor Mensen (RvVRvM), Convenant / Actieplan Vaarrecreatie Waddenzee. Engelsmanplaat is één van de gebieden waar natuur én recreatie ruimte claimen. Het gebied heeft in deze beleidstrajecten de aanduiding “hotspot” of “pilot”. Voor de monitoring heeft dit tot dusverre geen verandering betekend; de monitoring zoals zij in 2006 voor het eerst is gedefinieerd, is steeds gecontinueerd (met kleine aanpassingen). Continuïteit is bij monitoring essentieel als je vergelijkbare reeksen wilt opbouwen. Er is wel meer aandacht gekomen voor de rol van gastheer en het geven van voorlichting.

Vergelijking Wadwacht Engelsmanplaat - Oog voor het wad

Via het project RvVRvM/gastheerschap kregen wij de beschikking over de “Rapportage monitoring Oog voor het wad 2014” en “Voorlopig overzicht” van het gastheerschap op Engelsmanplaat, Boschplaat, Richel en Razende Bol⁴. In dit overzicht springt Engelsmanplaat er uit met het hoogste aantal bezoekers (nota bene hoger dan de Boschplaat, Terschelling!). De monitoring via “Oog voor het wad” is op een iets andere leest geschoeid dan die van de wadwachten Engelsmanplaat. Wij registreren van één vast, hoog punt per 24 uur het aantal bezoekers / jachten, wadlopers en dergelijke in een omtrek van circa 1,5 kilometer (of meer). In 2014 werd dat totaal 118 etmalen gedaan. “Oog voor het wad” registreert waarnemingen per uur, veelal rond laagwater vanaf boten of het wad; in totaal waren dat 223 uren. Van deze 223 waarnemingen werden er 43 benoemd als “ernstig effect”, dat is één vijfde van alle waarnemingen. Dat staat in schril contrast tot onze vaststelling dat slechts 1-3% van de verschillende bezoekerscategorieën verstoring veroorzaakt (zie Incidenten). Dit grote verschil kan alleen verklaard worden door methodologische verschillen (hoe en onder welke omstandigheden worden de steekproeven genomen en vooral ook wáár), maar mogelijk speelt ook de preventieve werking van de aanwezigheid van *“vogelwachters met telescopen in een duidelijk zichtbaar vogelwachtershuisje”* een rol. Een nadere analyse is gewenst.

53

Conclusies: Van incidenten naar effecten

Uiteraard is het ongewenst dat in de voorzomer een zeehond die aan het baren is, het water in gepest wordt. Ook is het ongewenst dat een hongerige kanoet die net is aan komen vliegen uit Noord-Siberië, opgejaagd wordt van zijn rustplaats. Maar op basis van de voorliggende gegevens is het onmogelijk om conclusies te trekken over effecten van incidenten op vogels en zeehonden. Er kan misschien iets gezegd worden over het al dan niet op de vleugels gaan en hoe lang dat duurt of - in vergelijkbare zin - het te water gaan van zeehonden. Daarmee is evenwel het uiteindelijke effect op individu of populatie nog niet bekend. Die effecten kunnen alleen met modelonderzoek ingeschat worden. Of de voorliggende gegevens toereikend zijn voor een dergelijk modelonderzoek is ons niet bekend.

Rekening houdend met deze onzekerheid lijkt “het voorzorgprincipe” gepast.

---

⁴ Bron: Vroom, 2014; Vogelbescherming / Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen 2014

Vondst van een wrak op de Engelsmanplaat

Tijdens de bewaking in de zomer van 2014 is door Jeroen van Wetten en Rachel van Assema een houten wrak van substantiële afmeting gevonden ten oosten van het Oude-Stenen-Baken ("de Grote Kaap"). Naar blijkt is al eerder op 29 januari 2014 door Lammert Kwant ook een melding van dezelfde plaats gekomen over een restant van een houten deel.

Figuur 45 Eerste melding van een wrak, 5 januari 2014 (foto: Lammert Kwant)

Het wrak staat nu bij de RUG als nieuw wrak gekend onder het nummer 442736, met de coördinaten:

N 53° 27.568'

E 006° 03.129'

Nadat in de zomer door Jeroen van Wetten en Shera van Wetten enig graafwerk was verricht, kon een aantal spanten en dekplanken onderscheiden worden. De dekplanken hadden een dikte van 2,5 cm en breedte van 30 cm. Penverbindingen waren aanwezig bij de dekplanken. Dieper konden op de tast ook huidplanken worden waargenomen. Daarnaast werden op sommige spanten ook restanten van ijzer aangetroffen. Onder de dekplanken werden voorts nog goed geconserveerde resten van een gras (Helm?, Biestarwe?)

aangetroffen⁵. Onduidelijk is of dit een artefact is van de vroegere vegetatie van de EMP of dat het behoorde bij de lading van het wrak. Mocht het wrak op een vegetatie van Biestarwegras afgezet zijn, dan geeft dit een indicatie van de hoogte van de uiteindelijke “strandingslocatie (een situatie vergelijkbaar met de duintjes op Rif 2014 of Engelsmanplaat 1973)

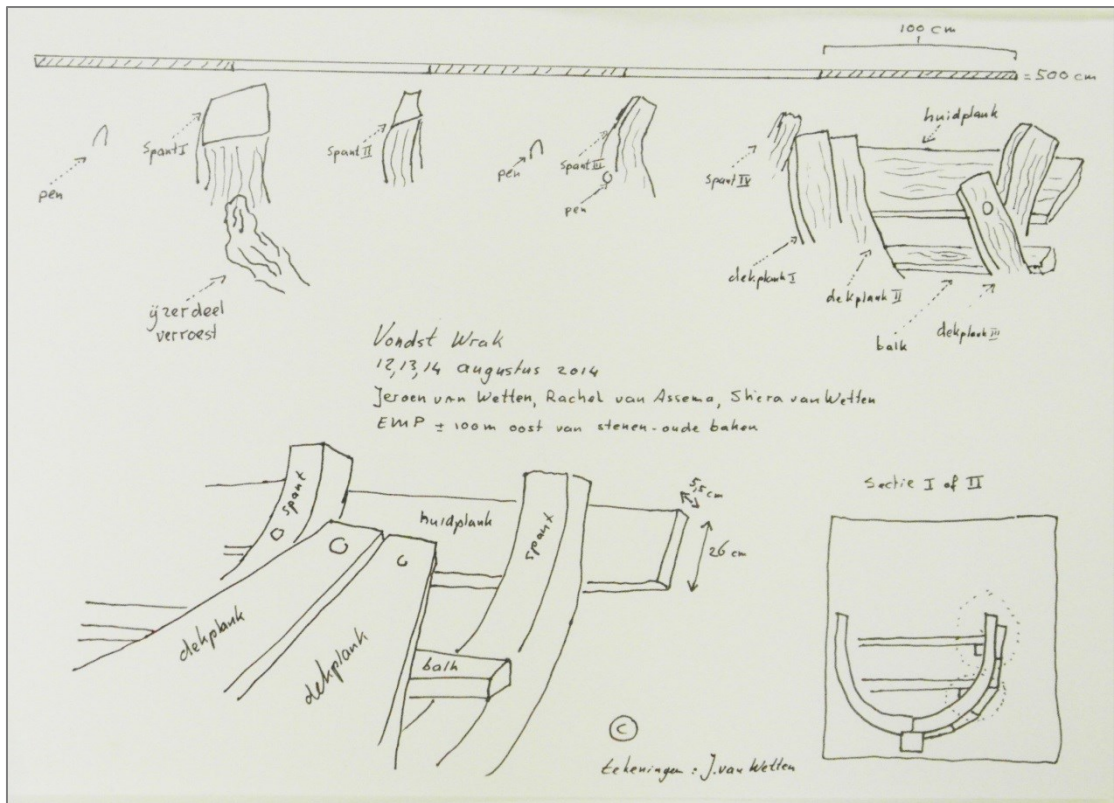
In samenwerking met Saskia Mulder (RUG-archeologie; GIA Groninger Instituut voor Archeologie, Projectleider 'Buitendijks erfgoed oostelijke Waddenzee') hebben Frans de Buijzer en Lammert Kwant op 5 november 2014 verder onderzoek naar het wrak gedaan. Er zijn drie houtmonsters meegenomen voor o.a. dendrologisch onderzoek. De monsters liggen bij de Rijksdienst voor analyse.

Figuur 46 Het wrak in situ

---

⁵ Materiaal wordt onderzocht op Rijksherbarium Leiden.

Figuur 3 Schets wrak na gedeeltelijke opgraving door Jeroen en Shera van Wetten

Bijlage 1 Vogelwachters / wadwachters 2014

Van	Tot	Vogelwachters	Feestdagen
02/5	09/5	Rob Strietman, Wout Bakker en Theo Bakker	5 mei Bevrijdingsdag
09/5	16/5	Piet Veel en Marianne Narold	
16/5	23/5	Edwin Post en Rob Strietman	
23/5	30/5	Fred Koster en Andries	29 mei Hemelvaartsdag
30/5	06/6	Kees Olsthoorn, Annabeth Olsthoorn	
06/6	13/6	Arie Baas en Bob Giskes	8, 9 juni Pinksteren
13/6	20/6	Theo Bakker en Mar Neeft	
20/6	27/6	Frank Koster en Miriam Veeken	
27/6	04/7	Kees de Haan, Tineke de Haan	
04/7	11/7	Gerjan Zwaan en Denise Zwaan	
12/7	18/7	Ron Mes, Ellen Pont, Jelle Mes	
18/7	25/7	Harry Smit, Truce van der Pal	
25/7	01/8	Theo bakker en Mar Neeft	
01/8	08/8	Nico Jonker, Marijke Schrier	
08/8	15/8	Jeroen van Wetten, Karl Philips	
15/8	22/8	Frans de Buijzer, Hennie van Amstel	
22/8	29/8	Wout Bakker, Rinske Koster	
29/8	05/9	Vasco van der Boon, Aielle Arens	
05/9	12/9	Dries Olsthoorn, Anneke Bouman	

Bijlage 2 Menselijke activiteiten 2014; gegevens en methode

Monitoring "menselijke activiteiten" 2014		
	correctie	
<i>totalen <u>per etmaal</u>, dus soms het totaal van twee laagwaterperiodes, <u>ook nul</u>-waarnemingen!</i>	2/5-12/9*	2/5-12/9*
Recreatieschepen verblijvend (alle typen*)	118*	118*
Aantal recr.schepen dat rond Engelmanplaat / Rif droogviel (excl kayak, surfers)	474	474
Aantal kayakers	133	133
Aantal surfers (wind+kite)	16	16
Aantal mensen dat vanaf vaartuig E'plaat / Rif betreedt	2261	2127
Aantal daarbij meegenomen honden	34	34
Aantal daarvan loslopend	33	33
Aantal keren dat personen (of schepen) in gesloten gebied komt (incl hvp)	15	15
Vliegtuigen, helicopters, straaljagers, overig vliegend		
Aantal vliegtuigen, heli's, straaljagers, overig passerend	369	369
Aantal dat daarbij vogels "verstoot" (naar interpretatie van wadwacht)	12	12
Aantal dat daarbij zeehonden "verstoot" (naar interpretatie van wadwacht)	5	5
Zeehonden		
Aantal keren dat personen het gesloten zeehondengebied betreden/aanleggen/droogvallen	9	9
Wadlopers		
	2266	2700
Aantal wadlopers aangevoerd per boot	1645	2079
Aantal wadlopers lopend van de wal (excl. wadwachten)	621	621
Wadwachten zelf		
Aantal keren ronde over E'plaat lopend (LW; excl. nabijheid huisje)	122	122
Aantal keren ronde (deel van) Rif (verkenning broedvogels)	61	61
Aantal keren ronde overig gebied	24	24
Aantal rondvaarten met rubberboot	27	27
Aantal wadlopende wadwachten van/naar de wal	59	59
Eventuele beroepsvaartuigen (bv kokkelvisser)		
Aantal kokkelvisser (de schepen)	14	14
Aantal overige schepen beroeps	139	139

De tellingen worden verricht vanaf het vogelwachtershuisje met een telescoop. Hierbij wordt een gebied "gedekt" van (O-W) Smeriggat tot Zoutkamperlaag een (N-Z) Rif tot en met Wierummerwad (vaargeul).

De basisgegevens (tellingen per etmaal) zijn op verzoek verkrijgbaar bij de coördinator monitoring.

Toelichting op correctie 2014 (rood in tabel)

Wadloopzwerftochten langs de kust worden niet door de wadwachten gemonitord, bezoekers afkomstig van rondvaartboten wél. De toename van het aantal bezoekers en de verschuiving in hun herkomst blijkt soms geleid te hebben tot verwarring over de categorie waaronder deze bezoekers werden genoteerd. Aan de hand van het dagverslag konden de registraties van 2014 voor een klein deel gecorrigeerd worden. Dat wil zeggen dat ze verschoven zijn van de categorie "jachten" naar "wadlopers van een (rondvaart)boot". Deze correctie heeft geen invloed op het totaal aantal bezoekers (figuur 27).

Bijlage 3 Tijdsbesteding wadwachten

Wadwachten Engelsmanplaat schatting werkdagen vrijwilligers			
Aantal mens-etmalen op de plaat	"werkdagen"	(19weken x 7dagen x 2p)	266
Logistiek	vervoer van mensen heen+terug;	19weken x 1dag x 2p	38
	afleveren voorraden Lauwersoog + Plaat	1p x 1dag	1
Vorbereidingen	coördinatie wadwachten	5d	15
	monitoring laptop, 4d	4d	4
	instructieavond met circa 16p	4d	4
Nabereidingen	beheer laptop/bestanden, verdelen werkzaamheden	1d	1
	schrijven teksten, bewerken cijfers, invoeren websites, eindredactie, vormgeving	15d	15
Vergadering / bijeenkomsten	brainstormdag 12 dec 2013	3p 1d	3
	voorbereiden presentatie	1d	1
	vergadering 29-10-2014 + terugkoppelen	2d	2
	voorbereiden presentatie	1d	1
	weekend Ameland telgroep SBB	20p x 2d	40
TOTAAL RvVRvM			391
Winterhalfjaar	weekend tellen met 2 tellen 2 gasten	6maanden x 2p x 2dagen	24
	inmeten vegetatie		

Bijlage 4

Locatiekeuze observatiehut Engelsmanplaat

(zoals in oktober 2014 toegestuurd aan Niko Hoebe)

Ron Mes m.m.v. Jeroen van Wetten, Rob Strietman

Telgroep Engelsmanplaat, 15-10-2014

Op verzoek van Niko Hoebe hebben wij een korte beschrijving gemaakt van de overwegingen bij de locatiekeuze voor een nieuwe observatie hut op Engelsmanplaat-Rif. Tevens is aangegeven waar naar onze mening de hut het beste geplaatst kan worden.

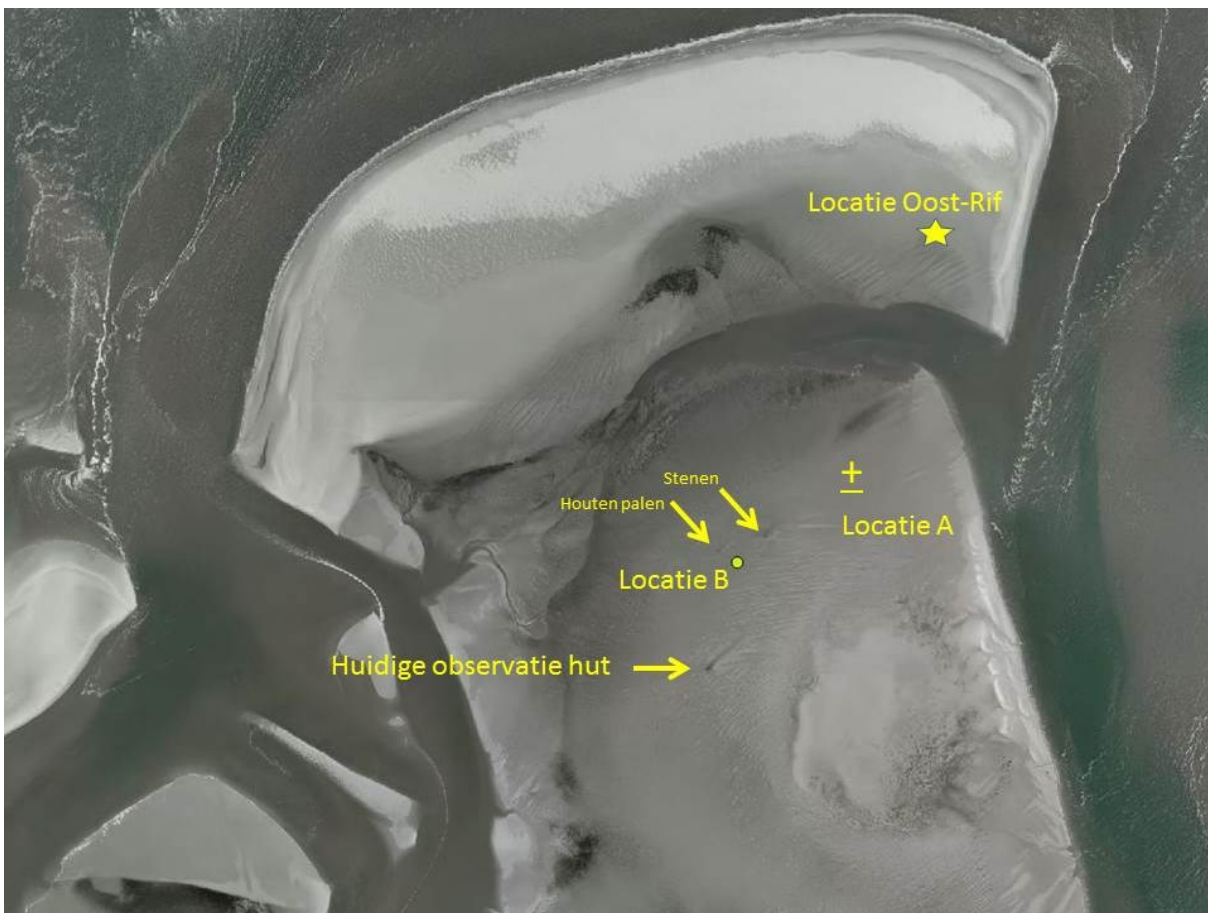
criterium	Te vertalen in	Locatie-aspecten
ZICHT op vogels (en zeehonden)	Lichtval bij het tellen van vogels (zon in de rug)	Tussen of zuidelijk van de belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen en broedkolonie
ZICHT op mensen (vaarrecreatie, wadlopers)	Snelle actie mogelijk, dáár waar het meeste gebeurt (de Hiezel)	Nabij vaarwater van Zoutkamperlaag en (nu nog) Oude Smeriggat
Goede plaats voor 30 (-40) jaar in een veranderende omgeving	Geomorfologische veranderingen. Hoe ontwikkelt zich het gebied?	“Stabiele” plek gedurende 30 (-40) jaar. Liefst hoog en droog. Zie kaart.
Bereikbaarheid 1	Bevoorrading (Wadden-unit); Voorlichting bezoekende vaarrecreanten	Tijdens hoogwater per rubberboot bereikbaar (+ veilig aanmeren) of niet te ver van de oever (geen gesjouw met water en gas). Nabij Oude Smeriggat.
Bereikbaarheid 2	Wadlopers (lees: vogeltellers)	Liever niet in het donker met opkomend tij door een laatste geul (lees: Oude Smeriggat)

Locatie alternatieven

De locatie – alternatieven zijn weergegeven op onderstaande kaarten 1 en 2

Kaart 1 Locatie A

Kaart 2 Locatie A, B en Oost-Rif

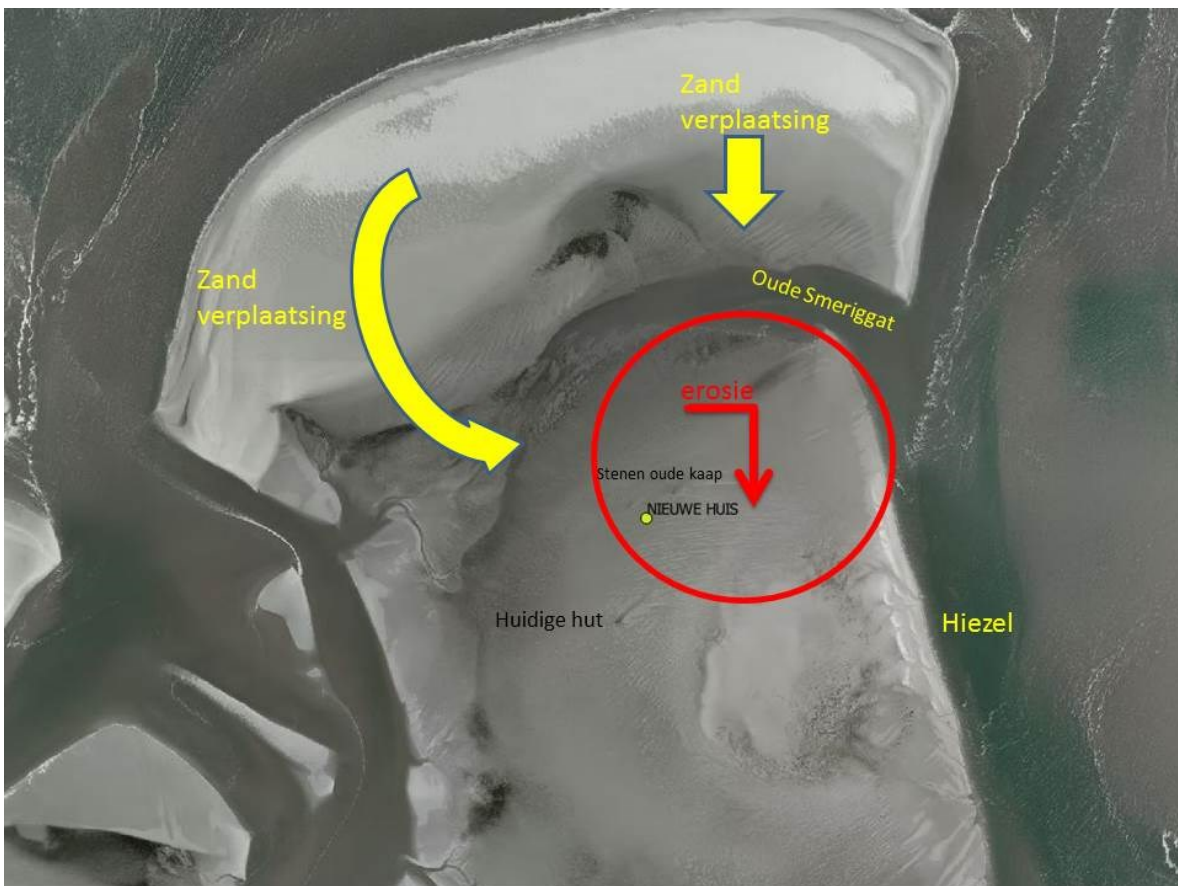
Locatiekeuze, geomorfologische veranderingen en bereikbaarheid

Op kaart 4 is in grote lijnen aangegeven welke geomorfologische veranderingen er gaande zijn. Het Rif schuift elk jaar meerdere meters op naar het zuiden. Dat is een vast gegeven en wordt mooi geïllustreerd door de kaart zoals die nu (okt 2014) in GoogleMaps verschijnt. Op de kaart van circa 2010 (het rechtse deel) is Het Rif + Hiezel flink naar zuid verschoven ten opzichte van 2005 (kaart 3).

*Kaart 3
Google Maps Links 2005(?), rechts 2010(?).
Het Rif en de Hiezel schuiven op naar zuid.
Engelsmanplaat-NW is lager*

Op Het Rif komt elk jaar meer begroeiing van Biestarwegras en Zeeraket. De “duinvorming” zet steeds verder door en is veel belovend. Oktober 2014 waren er zeer veel zaailingen aanwezig. Tijdens winterstormen vakt Het Rif elke winter weer af. Als het drogend weer is, stuiven duintjes weer op. De drie winterstormen in 2013 hebben naar onze indruk flink veel zand van Het West-Rif “afgeschoven” het Oude Smeriggat in. Dit is op kaart 4 aangegeven met de gele pijlen.

Kaart 4 Geomorfologische veranderingen⁶

⁶ Opmerking achteraf (1-12-2014): De kromme pijl kan minder dominant weergegeven worden.

De noordoosthoek van de Engelsmanplaat is al tientallen jaren aan het eroderen (rode cirkel, kaart 4). Dat proces loopt nog steeds door. De erosie wordt geïllustreerd door het recente blootspoelen van een wrak en - al sinds de zeventiger jaren - van de oude kaap met zijn uitgebreide steenstort. De erosie lijkt aan de oostzijde van de rode cirkel sterker te zijn dan aan de westzijde. Eigenlijk wil je op zo'n laag gelegen erosie-plaats geen huisje plaatsen. Tijdens zware storm ontstaat er steeds een werveling-kuil onder het huisje. Dat is dan ook de reden dat ons locatievoorstel (locatie B) naar west verschoven is ten opzichte van de locatie A. Motivatie: ongeveer dezelfde hoogteligging, minder erosie, meer kans op ophoging in komende 30 jaren. Wij verwachten in de toekomst een ondiep en kort Oude Smeriggat en een uitbreiding van Het Rif in de vorm van een hoefijzer met in de zuidelijke poot de huidige Engelsmanplaat.

Een alternatieve locatie zou binnen de vloedhaak van Het Rif kunnen zijn, ten noorden van de gele ton (kaart 2, locatie Oost-Rif). Die locatie hoogt op en komt over enige jaren droog te staan. Ideaal zou je zeggen ([zie eerder advies uit 2009](#)) ware het niet dat er dan voor wadlopers een vervelende laatste geul is in de route naar de observatiehut. Een extra risico voor de vogeltellers, zeker in de winter als er 's nachts gelopen wordt. Deze locatie is pas interessant als het Oude Smeriggat sterk is verزند en dat kan nog wel even duren. Om die reden vervalt dit alternatief.

Zicht

Vanuit alle drie de locaties is het zicht voldoende.

Van alle locaties is "actie ondernemen" met een rubberboot mogelijk. De locatie Oost-Rif biedt als voordeel dat rechtstreeks naar (mensen bij) de broedkolonie gelopen kan worden ook met hoogwater.

Bereikbaarheid

Bereikbaar per rubberboot (met hoogwater) is makkelijker bevoorraden dan het sjouwen van water en gas over honderden meters mul zand.

Maar een huisje dat hoog en droog staat is in principe op alle tijdstippen lopend prima bereikbaar, ook voor de waterrecreant die wat meer wil weten van de wadwachten (de educatie en voorlichtingsfunctie). Voor de vogeltellers (wadlopers) is een veilige route in het donker het doorslaggevende aspect.

Samenvatting

criterium	Locatie A	Locatie B	Locatie Oost-Rif
ZICHT op vogels (en zeehonden)	+	+	+
ZICHT op mensen (vaarrecreatie, wadlopers)	+	+	++
Goede plaats voor 30 (-40) jaar in een veranderende omgeving	<u>+</u>	+	++
Bereikbaarheid bevoorrading	+	+	<u>+</u>
Bereikbaarheid vogeltellers	+	+	-

CONCUSIE

De voorkeurslocatie is ons inziens locatie B:

N 53,45694

E 006,04809

Bijlage 5

Overige vogelwaarnemingen Engelsmanplaat alfabetisch op soort (overgenomen van Waarneming.nl)

Datum	Aantal	stadium (kleed)	Gedrag	Soort	Waarnemer	Sub-gebied
29-3-2014	1	onbekend	ter plaatse	Aalscholver - <i>Phalacrocorax carbo</i>	Gerrit Jan Georg	
25-8-2014	12	onbekend	overvliegend	Bergeend - <i>Tadorna tadorna</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
6-9-2014	4	onbekend	overvliegend zuidwest	Blauwe Reiger - <i>Ardea cinerea</i>	Jeroen C.J. van Wetten	
6-9-2014	4	onbekend	ter plaatse	Blauwe Reiger - <i>Ardea cinerea</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
12-9-2014	4	onbekend	ter plaatse	Blauwe Reiger - <i>Ardea cinerea</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
3-5-2014	2	onbekend	overvliegend oost	Boerenwaluw - <i>Hirundo rustica</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
25-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Boerenwaluw - <i>Hirundo rustica</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
3-9-2014	5	onbekend	overvliegend zuid	Boerenwaluw - <i>Hirundo rustica</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
4-9-2014	5	onbekend	ter plaatse	Boerenwaluw - <i>Hirundo rustica</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
3-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Bontbekplevier - <i>Charadrius hiaticula</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
16-8-2014	10	onbekend	ter plaatse	Bontbekplevier - <i>Charadrius hiaticula</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
25-8-2014	35	onbekend	ter plaatse	Bontbekplevier - <i>Charadrius hiaticula</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
28-6-2014	4	onbekend	ter plaatse	Bonte Strandloper - <i>Calidris alpina</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
21-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Boomvalk - <i>Falco subbuteo</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
17-5-2014	700	onbekend	overvliegend oost	Brandgans - <i>Branta leucopsis</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
18-5-2014	2	onbekend	overvliegend west	Brandgans - <i>Branta leucopsis</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
14-7-2014	2	onbekend	ter plaatse	Brilduiker - <i>Bucephala clangula</i>	Telgroep Engelsmanplaat	Rif
20-5-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Bruine Kiekendief - <i>Circus aeruginosus</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
16-7-2014	1	onbekend	ter plaatse	Bruine Kiekendief - <i>Circus aeruginosus</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
5-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Draaihals - <i>Jynx torquilla</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
29-3-2014	500	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Gerrit Jan Georg	
17-4-2014	1	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Herman Sieben	
7-6-2014	200	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
21-6-2014	15	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
18-8-2014	302	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
4-10-2014	13	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Peter Goedbloed	
17-5-2014	4	onbekend	ter plaatse	Dwergmeeuw - <i>Hydrocoloeus minutus</i>	Telgroep Engelsmanplaat	

18-8-2014	35	onbekend	overvliegend	Dwergstern - <i>Sternula albifrons</i>	Telgroep Engelsmanplaat
29-3-2014	1	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Gerrit Jan Georg
17-4-2014	115	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Lenze Hofstee
17-5-2014	10	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	5	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Telgroep Engelsmanplaat
11-6-2014	8	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Telgroep Engelsmanplaat
22-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Fitis - <i>Phylloscopus trochilus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
17-4-2014	3	adult	foeragerend	Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	Lenze Hofstee
16-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
25-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
29-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
20-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
30-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Gele Kwikstaart - <i>Motacilla flava</i>	Telgroep Engelsmanplaat
1-11-2014	1	onbekend	roepend	Giervalk - <i>Falco rusticolus</i>	Jeroen C.J. van Wetten
16-5-2014	2	onbekend	overvliegend oost	Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
19-5-2014	6	onbekend	overvliegend oost	Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
4-7-2014	20	onbekend	overvliegend west	Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
9-8-2014	100	onbekend	overvliegend west	Gierzwaluw - <i>Apus apus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Grasmus - <i>Sylvia communis</i>	Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Grasmus - <i>Sylvia communis</i>	Telgroep Engelsmanplaat
16-5-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Graspieper - <i>Anthus pratensis</i>	Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	4	onbekend	ter plaatse	Graspieper - <i>Anthus pratensis</i>	Telgroep Engelsmanplaat
8-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Graspieper - <i>Anthus pratensis</i>	Telgroep Engelsmanplaat
31-10-2014	1	onbekend	foeragerend	Grauwe Franjepoot - <i>Phalaropus lobatus</i>	Arjen Dijkstra (MS Krukel)
3-5-2014	1	onbekend	overvliegend	Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	7	onbekend	overvliegend oost	Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	5	onbekend	overvliegend oost	Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	Telgroep Engelsmanplaat
20-5-2014	29	onbekend	overvliegend oost	Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	Telgroep Engelsmanplaat
27-8-2014	7	onbekend	overvliegend	Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	Telgroep Engelsmanplaat

5-7-2014	15	onbekend	foeragerend	Groenpootruiter - <i>Tringa nebularia</i>		Telgroep Engelsmanplaat
14-7-2014	285	onbekend	overvliegend zuidwest	Groenpootruiter - <i>Tringa nebularia</i>		Telgroep Engelsmanplaat
9-8-2014	20	onbekend	ter plaatse	Groenpootruiter - <i>Tringa nebularia</i>		Telgroep Engelsmanplaat
16-5-2014	7	onbekend	overvliegend oost	Grote Canadese Gans - <i>Branta canadensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	7	onbekend	overvliegend oost	Grote Canadese Gans - <i>Branta canadensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	2	onbekend	overvliegend	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	12	onbekend	overvliegend oost	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	4	onbekend	ter plaatse	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
19-5-2014	4	onbekend	overvliegend west	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
21-5-2014	4	onbekend	ter plaatse	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
14-6-2014	4	onbekend	overvliegend	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>		Telgroep Engelsmanplaat
14-6-2014	1	onbekend	overvliegend	Grote Zilverreiger - <i>Ardea alba</i>		Telgroep Engelsmanplaat
6-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Grote Zilverreiger - <i>Ardea alba</i>		Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	1	onbekend	overvliegend	Holenduif - <i>Columba oenas</i>		Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	2	onbekend	overvliegend oost	Huiszwaluw - <i>Delichon urbicum</i>		Telgroep Engelsmanplaat
19-5-2014	6	onbekend	overvliegend oost	Huiszwaluw - <i>Delichon urbicum</i>		Telgroep Engelsmanplaat
20-5-2014	2	onbekend	overvliegend oost	Huiszwaluw - <i>Delichon urbicum</i>		Telgroep Engelsmanplaat
2-6-2014	5	onbekend	ter plaatse	Indische Gans - <i>Anser indicus</i>	Exotic	Telgroep Engelsmanplaat
2-6-2014	5	onbekend	ter plaatse	Indische Gans - <i>Anser indicus</i>	Exotic	Kees Olsthoorn
15-11-2014	1	derde kalenderjaar	ter plaatse	Jan-van-gent - <i>Morus bassanus</i>		W. Bakker
4-10-2014	5	onbekend	ter plaatse	Kanoet - <i>Calidris canutus</i>		Peter Goedbloed
17-4-2014	1	onbekend	jagend	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>		Lenze Hofstee
30-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>		Telgroep Engelsmanplaat
1-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>		Telgroep Engelsmanplaat
6-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>		Telgroep Engelsmanplaat
8-9-2014	2	onbekend	jagend	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>		Telgroep Engelsmanplaat
13-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>		W. Bakker
21-5-2014	8	onbekend	overvliegend west	Kleine Zwaan - <i>Cygnus bewickii</i>		Telgroep Engelsmanplaat
8-6-2014	3	onbekend	ter plaatse	Knobbelzwaan - <i>Cygnus olor</i>		Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	4	onbekend	foeragerend	Knobbelzwaan - <i>Cygnus olor</i>		Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	3	onbekend	overvliegend	Kolgans - <i>Anser albifrons</i>		Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	1	onbekend	overvliegend west	Kraanvogel - <i>Grus grus</i>		Telgroep Engelsmanplaat

5-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Krombekstrandloper - <i>Calidris ferruginea</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
2-5-2014	3	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
3-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
4-5-2014	3	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
12-5-2014	1	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
13-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
16-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
18-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
19-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
21-5-2014	8	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
22-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
23-5-2014	3	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
30-5-2014	4	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
2-6-2014	4	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Kees Olsthoorn	
2-6-2014	3	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
4-6-2014	2	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
7-6-2014	9	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	68
8-6-2014	9	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
11-6-2014	12	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
13-6-2014	1	onbekend	overvliegend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
13-6-2014	2	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
6-8-2014	4	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
13-8-2014	17	onbekend	overvliegend west	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
13-8-2014	11	onbekend	foeragerend	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
20-8-2014	2	onbekend	overvliegend west	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
23-8-2014	4	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	Rif
24-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	Rif
6-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
17-4-2014	1	adult	foeragerend	Middelste Zaagbek - <i>Mergus serrator</i>	Lenze Hofstee	
2-5-2014	3	onbekend	overvliegend oost	Middelste Zaagbek - <i>Mergus serrator</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
19-5-2014	2	onbekend	overvliegend oost	Oeverzwaluw - <i>Riparia riparia</i>	Telgroep Engelsmanplaat	
16-5-2014	2	onbekend	overvliegend oost	Regenwulp - <i>Numenius phaeopus</i>	Telgroep Engelsmanplaat	

17-5-2014	10	onbekend	ter plaatse	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
19-5-2014	22	onbekend	overvliegend zuidoost	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
22-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
8-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
17-7-2014	4	onbekend	overvliegend west	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
18-8-2014	1	onbekend	overvliegend west	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
20-8-2014	1	onbekend	overvliegend west	Regenwulp - Numenius phaeopus	Telgroep Engelsmanplaat
2-8-2014	3	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
3-8-2014	9	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
4-8-2014	11	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
5-8-2014	21	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
6-8-2014	13	onbekend	pleisterend	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
7-8-2014	8	onbekend	pleisterend	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
13-8-2014	3	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
15-8-2014	19	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
21-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Reuzenster - Hydroprogne caspia	Telgroep Engelsmanplaat
14-5-2014	9	onbekend	ter plaatse	Rotgans - Branta bernicla	Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	54	onbekend	overvliegend oost	Rotgans - Branta bernicla	Telgroep Engelsmanplaat
20-5-2014	94	onbekend	ter plaatse	Rotgans - Branta bernicla	Telgroep Engelsmanplaat
25-5-2014	120	onbekend	ter plaatse	Rotgans - Branta bernicla	Telgroep Engelsmanplaat
12-9-2014	3	onbekend	ter plaatse	Rotgans - Branta bernicla	Telgroep Engelsmanplaat
29-3-2014	1	onbekend	ter plaatse	Scholekster - Haematopus ostralegus	Gerrit Jan Georg
2-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
17-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
7-6-2014	2	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
28-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
16-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
6-9-2014	2	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - Falco peregrinus	Telgroep Engelsmanplaat
29-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Slobeend - Anas clypeata	Telgroep Engelsmanplaat
16-5-2014	1	onbekend	overvliegend west	Sperwer - Accipiter nisus	Telgroep Engelsmanplaat
14-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Stadsduif - Columba livia forma domestica	Exotic Telgroep Engelsmanplaat

3-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Telgroep Engelsmanplaat
25-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Telgroep Engelsmanplaat
17-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Telgroep Engelsmanplaat
19-8-2014	4	onbekend	overvliegend west	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tapuit - <i>Oenanthe oenanthe</i>	Telgroep Engelsmanplaat
30-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tapuit - <i>Oenanthe oenanthe</i>	Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	1	onbekend	overvliegend	Tapuit - <i>Oenanthe oenanthe</i>	Telgroep Engelsmanplaat
5-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tapuit - <i>Oenanthe oenanthe</i>	Telgroep Engelsmanplaat
26-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tjiftjaf - <i>Phylloscopus collybita</i>	Telgroep Engelsmanplaat
21-5-2014	7	onbekend	ter plaatse	Tureluur - <i>Tringa totanus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
25-6-2014	1	onbekend	overvliegend	Tureluur - <i>Tringa totanus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
20-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Turkse Tortel - <i>Streptopelia decaocto</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	1	onbekend	overvliegend	Visarend - <i>Pandion haliaetus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
5-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Visarend - <i>Pandion haliaetus</i>	W. Bakker
17-7-2014	3	onbekend	ter plaatse	Wilde Eend - <i>Anas platyrhynchos</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Wintertaling - <i>Anas crecca</i>	Telgroep Engelsmanplaat
10-9-2014	2	onbekend	ter plaatse	Wintertaling - <i>Anas crecca</i>	Telgroep Engelsmanplaat
18-5-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Witte Kwikstaart - <i>Motacilla alba</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Zwarte Kraai - <i>Corvus corone</i>	Telgroep Engelsmanplaat
21-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Zwarte Ruiter - <i>Tringa erythropus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
28-6-2014	5	onbekend	ter plaatse	Zwarte Stern - <i>Chlidonias niger</i>	Telgroep Engelsmanplaat
9-7-2014	30	onbekend	ter plaatse	Zwarte Stern - <i>Chlidonias niger</i>	Telgroep Engelsmanplaat
9-8-2014	3	onbekend	ter plaatse	Zwarte Stern - <i>Chlidonias niger</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	1	onbekend	overvliegend	Zwarte Wouw - <i>Milvus migrans</i>	Telgroep Engelsmanplaat

Bijlage 6

Overige vogelwaarnemingen RIF ten noorden van Engelsmanplaat alfabetisch op soort (overgenomen van Waarneming.nl)

Datum	Aantal	stadium (kleed)	Gedrag	Soort	Waarnemer
22-11-2014	20	onbekend	ter plaatse	Aalscholver - <i>Phalacrocorax carbo</i>	Mark Broeckaert
22-11-2014	220	onbekend	ter plaatse	Bergeend - <i>Tadorna tadorna</i>	Mark Broeckaert
15-7-2014	7	onbekend	overvliegend oost	Bergeend - <i>Tadorna tadorna</i>	Telgroep Engelsmanplaat
16-7-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Blauwe Reiger - <i>Ardea cinerea</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-5-2014	2	onbekend	ter plaatse	Blauwe Reiger - <i>Ardea cinerea</i>	Telgroep Engelsmanplaat
26-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Boerenzwaluw - <i>Hirundo rustica</i>	Telgroep Engelsmanplaat
22-11-2014	830	onbekend	ter plaatse	Bonte Strandloper - <i>Calidris alpina</i>	Mark Broeckaert
14-7-2014	2	onbekend	ter plaatse	Brilduiker - <i>Bucephala clangula</i>	Telgroep Engelsmanplaat
26-8-2014	1	onbekend	overvliegend oost	Bruine Kiekendief - <i>Circus aeruginosus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
27-6-2014	3	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Telgroep Engelsmanplaat
5-1-2014	150	onbekend	ter plaatse	Drieteenstrandloper - <i>Calidris alba</i>	Pim Wolf
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Duiker onbekend - <i>Gavia spec.</i>	Rudie Huiting
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Duiker onbekend - <i>Gavia spec.</i>	Joost de Jong
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Duiker onbekend - <i>Gavia spec.</i>	Paulus den Hollander
22-11-2014	1	onbekend	ter plaatse	Duiker onbekend - <i>Gavia spec.</i>	Sander Lagerveld
23-4-2014	3	onbekend	overvliegend	Dwergmeeuw - <i>Hydrocoloeus minutus</i>	Hans Verdaat
8-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Dwergstern - <i>Sternula albifrons</i>	Michiel Elderenbosch
23-4-2014	2	onbekend	overvliegend	Dwergstern - <i>Sternula albifrons</i>	Hans Verdaat
23-4-2014	6	onbekend	ter plaatse	Dwergstern - <i>Sternula albifrons</i>	Hans Verdaat
7-6-2014	16	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Telgroep Engelsmanplaat
2-6-2014	19	onbekend	ter plaatse	Eider - <i>Somateria mollissima</i>	Telgroep Engelsmanplaat
21-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Fuut - <i>Podiceps cristatus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	2	onbekend	ter plaatse	Gekraagde Roodstaart - <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-7-2014	5	onbekend	overvliegend oost	Grauwe Gans - <i>Anser anser</i>	Telgroep Engelsmanplaat
7-9-2014	1	onbekend	overvliegend	Grote Jager - <i>Stercorarius skua</i>	Telgroep Engelsmanplaat
7-7-2014	800	onbekend	foeragerend	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>	Telgroep Engelsmanplaat
8-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Grote Stern - <i>Thalasseus sandvicensis</i>	Michiel Elderenbosch

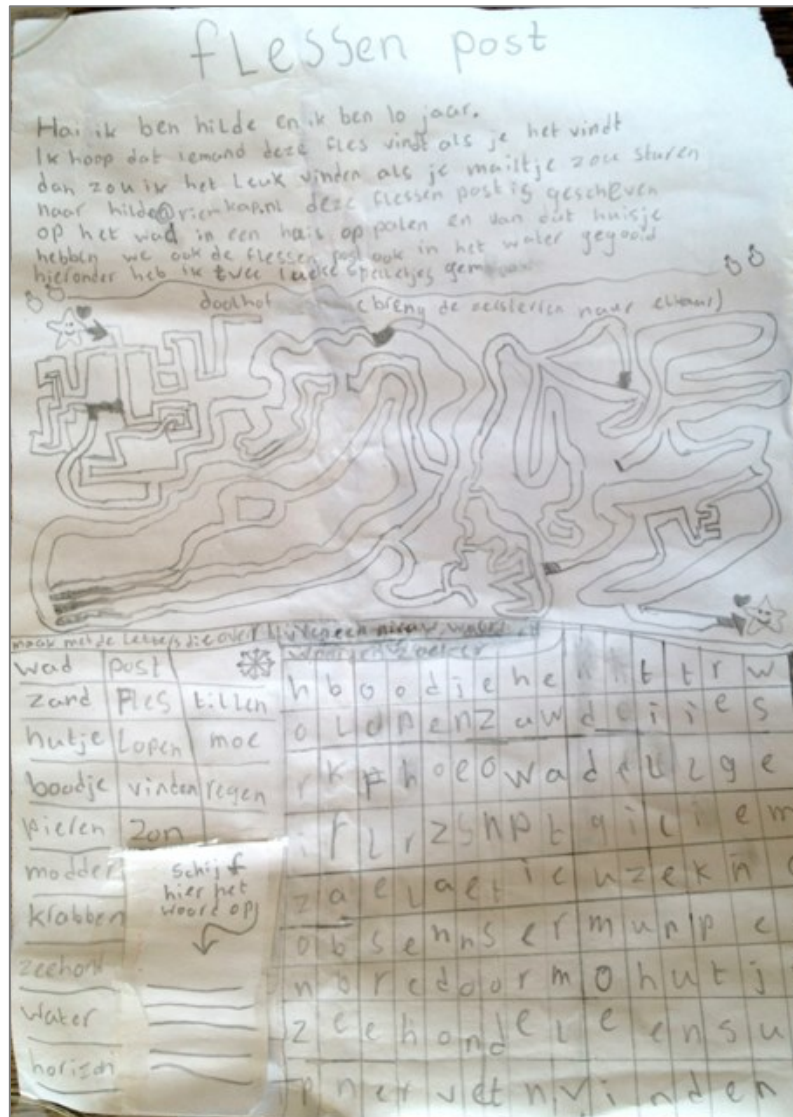
13-5-2014	1	onbekend	ter plaatse	Jan-van-gent - <i>Morus bassanus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
7-7-2014	1	onbekend	ter plaatse	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Kleine Jager - <i>Stercorarius parasiticus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
5-7-2014	3	onbekend	ter plaatse	Kleine Strandloper - <i>Calidris minuta</i>	Telgroep Engelsmanplaat
31-8-2014	4	onbekend	ter plaatse	Krombekstrandloper - <i>Calidris ferruginea</i>	Telgroep Engelsmanplaat
24-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat
23-8-2014	4	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat
14-5-2014	3	onbekend	ter plaatse	Lepelaar - <i>Platalea leucorodia</i>	Telgroep Engelsmanplaat
7-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Regenwulp - <i>Numenius phaeopus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-7-2014	6	onbekend	overvliegend west	Regenwulp - <i>Numenius phaeopus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
23-4-2014	2	onbekend	overvliegend	Regenwulp - <i>Numenius phaeopus</i>	Hans Verdaat
22-11-2014	2	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Sander Lagerveld
22-11-2014	4	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Patrick Agterberg
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Bernd-Jan Bulsink
22-11-2014	4	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Nick Agterberg
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Bas Kok
22-11-2014	4	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Wim Hallink
22-11-2014	3	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Patrick Agterberg
22-11-2014	3	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Nick Agterberg
22-11-2014	1	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Bas Kok
22-11-2014	2	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Joost de Jong
22-11-2014	2	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Rudie Huiting
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Bernd-Jan Bulsink
22-11-2014	2	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Sander Lagerveld
22-11-2014	2	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Bas Kok
22-11-2014	2	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Paulus den Hollander
22-11-2014	1	onbekend	overvliegend	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Bernd-Jan Bulsink
22-11-2014	1	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Paulus den Hollander
22-11-2014	1	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Joost de Jong
22-11-2014	1	onbekend	ter plaatse	Roodkeelduiker - <i>Gavia stellata</i>	Rudie Huiting
9-7-2014	2	onbekend	ter plaatse	Rotgans - <i>Branta bernicla</i>	Telgroep Engelsmanplaat

7-7-2014	2	onbekend	ter plaatse	Rotgans - <i>Branta bernicla</i>	Telgroep Engelsmanplaat
25-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Rotgans - <i>Branta bernicla</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-6-2014	2	onbekend	ter plaatse	Rotgans - <i>Branta bernicla</i>	Telgroep Engelsmanplaat
3-6-2014	10	onbekend	overvliegend oost	Rotgans - <i>Branta bernicla</i>	Telgroep Engelsmanplaat
22-11-2014	250	onbekend	ter plaatse	Scholekster - <i>Haematopus ostralegus</i>	Mark Broeckaert
12-10-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - <i>Falco peregrinus</i>	Ron Mes
8-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - <i>Falco peregrinus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
4-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - <i>Falco peregrinus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
26-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - <i>Falco peregrinus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
7-6-2014	1	onbekend	ter plaatse	Slechtvalk - <i>Falco peregrinus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
31-10-2014	1	onbekend	foeragerend	Smelleken - <i>Falco columbarius</i>	Arjen Dijkstra (MS Krukel)
16-11-2014	8	onbekend	ter plaatse	Sneeuwgorst - <i>Plectrophenax nivalis</i>	W. Bakker
26-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Spotvogel - <i>Hippolais icterina</i>	Telgroep Engelsmanplaat
22-11-2014	10	onbekend	overvliegend	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Bas Kok
22-11-2014	10	onbekend	overvliegend	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Bernd-Jan Bulsink
22-11-2014	9	onbekend	overvliegend	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Paulus den Hollander
22-11-2014	10	onbekend	ter plaatse	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Sander Lagerveld
22-11-2014	9	onbekend	overvliegend	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Joost de Jong
22-11-2014	9	onbekend	overvliegend	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Rudie Huiting
22-11-2014	80	onbekend	ter plaatse	Steenloper - <i>Arenaria interpres</i>	Mark Broeckaert
14-7-2014	2	onbekend	foeragerend	Strandplevier - <i>Charadrius alexandrinus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
13-5-2014	3	onbekend	ter plaatse	Strandplevier - <i>Charadrius alexandrinus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
22-11-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tafeleend - <i>Aythya ferina</i>	Mark Broeckaert
8-9-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tapuit - <i>Oenanthe oenanthe</i>	Telgroep Engelsmanplaat
26-8-2014	1	onbekend	ter plaatse	Tapuit - <i>Oenanthe oenanthe</i>	Telgroep Engelsmanplaat
21-8-2014	2	onbekend	ter plaatse	Torenavalk - <i>Falco tinnunculus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
15-7-2014	12	onbekend	overvliegend west	Tureluur - <i>Tringa totanus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
16-5-2014	1	onbekend	overvliegend west	Visarend - <i>Pandion haliaetus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
17-4-2014	5	onbekend	ter plaatse	Visdief - <i>Sterna hirundo</i>	Lenze Hofstee
4-9-2014	1	onbekend	overvliegend	Watersnip - <i>Gallinago gallinago</i>	Telgroep Engelsmanplaat
12-6-2014	12	onbekend	ter plaatse	Witgat - <i>Tringa ochropus</i>	Telgroep Engelsmanplaat
22-11-2014	60	onbekend	ter plaatse	Zilvermeeuw - <i>Larus argentatus</i>	Mark Broeckaert

Bijlage 7

Flessenpost van Hilde 10 jaar + antwoordfles

Moin, Hilde!

Ich bin Geesche und habe am 23. August deine Flaschenpost gefunden. Fast hätte ich sie übersehen, denn sie war sehr weit oben am Strand und fast zugeweht, es war ziemlich stürmisch. Das Wasser hatte sie ganz weit auf den Sand getragen, wir hatten einige Tage mit hohem Wasserstand bei Flut. Wann und von wo du sie abgeschickt hast weiß ich nicht, ich nehme aber an, es war von St. Peter. Du schreibst etwas von dem Haus auf Pfählen, die gibt es dort ja am Strand.

Wenn es so ist, dann ist die Flaschenpost nicht sehr weit geschwommen; ich habe sie am Strand vor dem Westerhever Leuchtturm gefunden, also ganz in der Nähe des St.-Peter-Strandes.

Deine schönen Rätsel habe ich nicht gemacht, weil ich wenig Holländisch kann und nicht ganz verstehe, was da zu tun ist.

Ich hoffe, du hast schöne Ferien (gehabt) und freue mich, dass ich dir antworten kann. Zu Sicherheit und Erinnerung schicke ich dir deinen Brief als Scan-Foto.

Liebe Grüße aus Schleswig-Holstein.